

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Kayseri Kültür ve Turizm Derneği adına
Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRK TEN (Erciyes Dergisi Emektarı)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (Süleyman Demirel Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)

Doç. Dr. Mustafa SEVER (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Kudret ALTUN (Erciyes Üniversitesi)

Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)

Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ
Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı
Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8
38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

erciyesdergisi@mynet.com

alimgercel@mynet.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA

“Acem Kızı”na Dörtlükleri Kim Dedi? Dr. Halil ATILGAN.....	1
İnsanı Tarif Etmek Bedrettin KELEŞTİMUR.....	7
Millî Bütünlüğümüz ve Avşarlar Prof. Dr. Remzi KILIÇ.....	8
Güzel Duygular (Şiir) Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN.....	11
“Kendi” Kalmak veya “Ben”i Yaşatmak M. Hâlistin KUKUL.....	12
Ne Fark Eder (Şiir) Aysel FINDIK.....	14
Yeter (Şiir) Teoman Ali GÜNEŞ.....	14
Merhametten Maraz Doğar Prof. Dr. Saadettin Y. GÖMEÇ.....	15
Anlayana... (Şiir) Dr. Hasan AHMET.....	15
Âşık Edebiyatı'nda Ercişli Emrah Haktan KAPLAN.....	16
Vurmadım mı Diyorsun? (Şiir) Şerife ÇINAR.....	24
Kalbime Dikkatle Bak (Şiir) Hasan ULUSOY.....	24
Sivas'ın Altınyayla Yöresinden Bazı Halk İnançları Hasan COŞKUN.....	25
Türk (Şiir) Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL.....	33
Hicran Kuşatması (Şiir) Hızır İrfan ÖNDER.....	33

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 7,5 TL

Yıllık abone bedeli: 50 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 90 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Âlim Gerçel, 116866

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Orta Sanayi Bölgesi, Gazibey Caddesi, Nu.: 15 (Anatamir Karşısı) KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

Neşet Ertaş 1970’li yıllarda çok ünlendi. Her türküsü, ününe ün kattı. Hem türküleri hem de kendisi çok popüler oldu. Ben *Acem Kızı* türküsünü Neşet Ertaş’la tanıdım. O yıllarda üstat, Ankara Radyosunda mahalli sanatçı sıfatıyla üç – dört türkülük bantlar yapıyor, denetimden geçenler radyoda yayınlanıyordu. Bantların yayın süresi 15 dakika. *Acem Kızını* ilk kez o programlarından birinde okudu. Çok iyi hatırlıyorum. Aynı bantta okuduğu türkülerden biri de *Sarı Kızın Saçları* idi. Ankara Radyosundaki yayınlarla plaklarla *Acem Kızı* Anadolu’ya dalga dalga yayıldı. Ünlü türküler arasında yerini aldı. Türkü, müzikalite ve söz itibarıyla çok güzel. Kısaca müthiş... Onun için çok tutuldu. Sonra da TRT repertuarına kazandırıldı.

O yıllarda eser sahiplerine gösterilen hassasiyet yok denecek kadar az. Ali’nin külahının Veli’ye, Veli’nin külahının Ali’ye giydirildiği dönem. Telif hakları yasası yok. Sanatçılar yaptığı eserlere sahip çıkamıyor. Bir kör dövüşü anlayışı ile sanatçı kısa zamanda adını halka duyurmaya çalışıyordu. Adını halka çok kısa zamanda duyurulardan biri de Neşet Ertaş oldu. Sazı, sözü, türküleri geniş halk kitleleri tarafından çok beğenildi. Kısaca Neşet Ertaş türkülerinde halk kendini buldu. Onun için hem türküleri hem de kendisi çok ünlendi.

Ünlü olması, okuduğu eserlerin bazılarının sözlerine de sahip çıkmasına vesile oldu. *Seber vakti çaldım yârin kapısını*. Söz, Sivas’ın Şarkışla İlçesi Kılıççı Köyünden Âşık Ağâhi’ye, *Çırpınıp da Şanova’ya çıkınca*. Söz, Kars’ın Selim İlçesi Sipkor (Yamaçlı) Köyünde 1917 doğumlu Âşık Canani’ye (Asıl adı Ahmet Çelik). Aynı sözler başka bir kaynakta Kahramanmaraş’ın Elbistan İlçesi Erçene Köyünden Âşık Hüseyin’e[1] (Tenecioglu). *Kova kova indirdiler yazıya* Âşık Kerem’e, *Abu gözlerini sevdiğim dilber* Karacaoğlan’a / *Zahide* ise Kırşehir’in Çiçekdağı İlçesi Ortahacıahmetli Köyünden Arap Mustafa’ya ait.

Haksız sahiplenmeleri tespit ettikten sonra konuyu ilk defa *Türkülerin İsyanı* adlı kitabımda dile getirdim[2]. Daha sonra MESAM’ın 17–18 Eylül

2005 tarihleri arasında İstanbul’da düzenlediği *Halk Müziği Eserlerinde Hak Sahibi Tespit Ölçüleri Nasıl Olmalıdır* adlı Halk Müziği Eserleri Sempozyumunda tebliğ olarak sundum. Adı geçen sempozyum tebliğinde bazı haksız sahiplenmelerle birlikte *Acem Kızı* türküsü de değerlendirildi. Adı geçen tarihte MESAM’ın düzenlediği sempozyumda sunduğum tebliğimden konuyla ilgili bölümü aynen buraya alarak ilgililerin bilgisine sunuyorum:

“Bu konuda vereceğim bir başka örnek de piyasa deyimiyle bir başka Neşet Ertaş türküsü. Bu türkümüz de *Acem Kızı*. Yani *çırpınıp da Şanova’ya* çıkınca dizesiyle başlayan günümüzün ünlü türkülerinden biri.

Türkünün TRT repertuar kayıtlarında:

Derleyeni : Osman Özdenkçi

Yöresi : Kırşehir

Kaynak kişisi : Çekiç Ali

Repertuar no : 2099’dur.

Neşet Ertaş’ın ünlendirdiği “Acem Kızı [3]” türküsünün sözlerinde, hak sahibinin kim olduğu, ya da kim olacağı meselesine geçmeden önce, Sn. Bayram Bilge Tokel’in Neşet Ertaş Kitabı, “Neşet Ertaşla Baş Başa” bölümünden Sn. Ertaş’ın *Acem Kızı* türküsüyle ilgili verdiği bilgilerin bir bölümünü aktarmak istiyorum[4]. Bu bölümde Sn. Tokel, Ertaş’a soruyor: “Bir de şu ünlü *Acem Kızının* hikâyesini dinleyelim sizden. Selli Yusuf’un *Acem Kızı*’na Avrupaların, Amerikalıların kurban olması hikâyesini...” Ertaş cevap veriyor: “Ben çok küçük yaşta şiirler yazardım kendi kendime. Bazı şiirleri pazarlarda satan tellallardan alırdım türküler yapardım. Bunun bir örneği Zahide’dir. Çiçekdağı’nda, oralarda uzun bir şiir olarak elime geçti. *Acem Kızı* da böyle bir şansa sahip. Bu da bizim Selli Yusuf’tan duyulan dörtlüklerdir. İki dörtlüğünü ben kendime göre havalandırdım önce. Böylece 45’lik plağa okudum. Benim biliyorsunuz Fransa’da, Belçika’da kız kardeşlerim var. Almanya’da biraderim var. Arada bunları görmeye gelirdim. Biraz da içtiğimiz sıralar bir meyhaneye gittik. Burada böyle yerlere sırf erkekler değil kızlar da gelip gidiyor. Oturuyoruz bir yerde, bir ara baktım ki kapıdan şah gibi bir

kız girdi içeriye. Bütün millet de ona baktı. Yanında kızları olanlar da baktı. Yalnız ben değildim. O havayla barmene oturdu. Tabii yanına gelenler oldu. Kendine bir içki söyledi, sağına soluna gelenler oldu, ama kimsenin yüzüne bakmadı, keyfine baktı. Böyle bir havanın bizi etkilememesi mümkün değil. Zaten anadan doğma güzele âşığız. Güzel kim? İnsan. Eee insanın güzeli erkeğe göre bir kız, kıza göre bir erkektir. Ben *Acem Kızı*'nı çalar-ken iki dörtlüğe arada bir dörtlük de ben takmış oldum. Ne *Acem Kızın*ın benden haberi var, ne benim ondan. *Acem Kızı* işte kimi *Ayşe*, kimi *Fatma* ad takmadım. Dünyaya insan gelip de âşık olmadım diyen yalan söyler. Ne var ki bu aşkın aptallığını biz yapıyoruz. Aptallık değil, aşkı biz yüreğimizde taşıyoruz” diyerek:

*Avrupa kurban olsun karakaşına
İngiliz, Fransız değmez döşüne
Amerika, Belçika düşmüş peşine
Bir de Alman kurban bil Acem kıızı*

şeklinde Selli Yusuf'un *Acem Kızına* bir dörtlük de kendisinin eklediğini, “Avrupa kurban olsun kara kaşına” dizesiyle başlayan dörtlüğün nasıl yazıldığını, Neşet Ertaş işte böyle dile getiriyor. Hâlbuki şiir ne Selli Yusuf'un ne de Neşet Ertaş'ındır. Karşı Âşık Canani'nindir. Konuyla yakinen ilgilenen Mehmet Gökalp “Halk Edebiyatında Hatalı Söyleyişler”[5] adlı makalesinde: “Kars'a bağlı Selim İlçesinin Sipkor (Yamaçlı) Köyünde 1917'de doğan Canani'nin adı Ahmet Çelik'tir. Saz şairi Dursun Ceylani'den saz dersleri almış, birçok koşma, güzelleme, ilahiler söylemiştir. Yazın çiftçilik, kışın da kahvelerde, düğünlerde saz eşliğinde koşma, türküler söyleyen Canani'nin ilk defa şiirlerini *Türk Folkloru Araştırmaları* dergisinde yayınlamak bize nasip oldu. 1980'de İzmir'e göç eden Canani'nin *Acem Kızı* türküsü yedi hane olup ancak üç hanesi radyo ve televizyonlarda mahlas ve ozanın adı verilmeden okunmakta. Bu da bizim yüreğimize dokunmaktadır” diyerek sitemini dile getiriyor. Buna rağmen müzik piyasasındaki bant ve CD'lerde *Acem Kızı* türküsünün söz ve müziğinin hâlâ Neşet Ertaş'a[6] ait olduğu yazılarak Âşık Canani'nin ve Mehmet Gökalp'in burnunun direği sızlatılıyor. Müzik belki Neşet Ertaş'a aittir. Bilemiyoruz. Bu konuda iddiamız yok. Ama tespitlerimi-

ze göre *Acem Kızın*ın sözleri Karşı Âşık Canani'ye ait ve de kaynaklarda[7]

1

*Silkinip de Şamova'ya[8] çıkınca
Eğlen Şamova'da kal Acem kıızı
Gerdan domur domur rengin kırmızı
Seherde açılmış gül Acem kıızı*

2

*Canım kurban olsun kıymet bilene
Belin ince boyun benzer fidana
Ateşine yandı Tarsus, Adana
Getirdin başıma hâl Acem kıızı*

3

*Silkinip de Şamova'ya çıkarsın
Miski amber gül yanağa takarsın
Kaş altından uğrun uğrun bakarsın
Can alır sendeki tel Acem kıızı*

4

*Seni saran oğlan neylesin malı
Yumduka gözünden dökerler camı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi bal Acem kıızı*

5

*Amerika kurban olsun karakaşına
İngiliz, Fransız değmez döşüne
Avrupa, Belçika düşmüş peşine
Bir de Alman kurban bil Acem kıızı*

6

*Yavru şahin gibi ben de döneyim
Yeledi de kıratıma bineyim
Berdül Yaylasından gökçeke yanağın
Dudağından akar bal Acem kıızı*

7

*Canani[9] âşık da der ki naz olur
Yavaş salın belki sonun bız olur
Mısır haznesini versem az olur
Beni de üstüne al Acem kıızı*

şeklinde olup sözler 7 dörtlüktür. TRT repertuarındaki sözler ise iki dörtlük. Neşet Ertaş'ın kaset ve CD'lerinde aslı yedi dörtlük olan şiirin 1. 4. ve 5. dörtlükleri okunmuş, 5. dörtlük aynı kalmak kaydıyla diğer dörtlükler değiştirilmiştir. Şiirdeki *Şamovası* da bu değişiklikten nasibini alarak *Şanovası* olmuştur. Mehmet Gökalp'e göre *Şamovası* Kars il sınırları içinde bir ovanın adıdır. Halk şiirinde yer adlarının önemi düşünülürse *Şamovası*'nın *Şanovası*

olarak kayıtlara geçmesi önemli tahribattır. Türkü-
nün TRT repertuvar kayıtlarına geçen sözleri ise:

*Çırpınıp da Şanova'ya çıkınca
Eğlen Şanova'da kal Acem kız
Uğrun uğrun kaş altından bakarken
Can telef ediyor gül Acem kız*

*Seni seven oğlan neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi şerbet mi bal Acem kız*

şeklinde olup iki dördlüktür. Bu açıklamadan sonra MESAM, *Acem Kızı* türküsünün hak sahibini nasıl tespit edecektir. *Acem Kızı* türküsünün söz yazarı MESAM kayıtlarında belli ise şimdiye kadar da telif hakkı ödenmişse bunun adı yanlış beyanla haksız kazanç elde etmek demektir. Bu haksızlık yetkililerce nasıl düzeltir, hukukçular bunu nasıl değerlendirir, şimdiye kadar ödenen telif hakkı geri alınır mı onu bilemiyorum. Ama bildiğim tek şey bu aldatmacanın ortadan kalkması Sezar'ın hakkının Sezar'a verilmesidir” diyerek konuyu dile getirdim. Sonuçta tespitlerimizi MESAM kaale bile almadı. Irmak aktı biz de baktık. Yani haksız sahiplenmeler konusunda yapılan sempozyum sonucu değiştirmede. Maalesef dostlar bizleri alışverişte gördü. Onca emek ve harcanan para boşa gitti. *Acem Kızı* türküsünün sahibi değişmedi. *Su aka aka durulur* düşüncesiyle gerçek hak sahibinin bulunmasını zamana bıraktık.

Gerçekten de zaman bizi yanıltmadı. Benim konuyla ilgilendiğimi tespit eden Kadirli Anadolu Lisesinde edebiyat öğretmeni, yörenin de kültür çınarlarından değerli dost İrfan Can telefonla yeni, yakında beni aradı. *Acem Kızı* türküsünün sözleriyle ilgili tespitlerini anlattı. Elindeki bilgi ve belgeleri gönderdi. Ancak İrfan Bey bana ulaşmadan önce Ülke TV'de yayımlanan *Salkım Söğüt* programında Sn Bayram Bilge Tokel'den *Acem Kızı* türküsünü dinlediğini, türkünün Neşet Ertaş'a ait olmadığını söylemek üzere Ülke TV'nin canlı yayın telefonuyla Sn Tokel'e ulaşmak istediğini, maalesef ulaşamadığını, telefona çıkan görevlinin azarlayarak verdiği adrese bir mektup yazdığını, elindeki bilgi ve belgeleri gönderdiğini ama maalesef cevap alamadığını üzümlere ifade etti. Sn. İrfan Can *Acem Kızı*

türküsünün sözleriyle ilgili tespitlerini *Çukurova'dan Dünyaya Kadirli* adlı derginin 19. [10] sayısında *Âşık Hüseyin ve Acem Kızı* [11] başlığıyla yayımlamış. Üst başlığı “Geçmiş 1950'li Yıllara Dayanan *Âşık Hüseyin'e Ait Bir Türkünün Hikâyesi*” adlı Sn. İrfan Can'ın yazısını aynen aktarıyorum:

“Âşık Hüseyin, Elbistan'ın Erçene Köyündendir. Soyadı, Tenecioğlu'dur. 19. yüzyılın ikinci yarısında doğduğunu, 1950'li yıllarda öldüğünü zannediyorum. Uzun müddet Çukurova'da daha çok da Kadirli köylerinde kalır. Buralara yerleşir. Âşıklık yaparak geçimini sağlar. Hatta Kadirli'de âşıklığını ölçmek için gıyabında Karacaoğlan'la atışma bile yaptırır. 1940 – 1950 yılları arası tekrar köyüne dönmüş, orada da ölmüştür. Eskiden toplantılarda, düğünlerde, eğlencelerde âşık bulundurmak gelenektir. Kadirli'nin ağaları, zenginleri eğlenmek için Ceyhan'a giderlermiş. Eğlence mekânlarına da *tiyaturo* ya da *tiyatoro* derlermiş. Bunlar (Sn. İrfan Can'ın Sn. Tokel'e gönderdiği mektubun ilk sayfasından bir bölümün tıpkıbasımı.) geldikleri yerde bir müddet kalırlarmış. Olayın geçtiği yerin Ceyhan olduğunu zannediyorum. Zil takarak oynayan *Acem Kızı*'nın Ceyhan'a geldiğini duyan Kadirli'li bir gün *Âşık Hüseyin*'i de alarak onu dinlemeye giderler. *Acem Kızı* şarkı söyleyip dans ederken Kadirli ağaları işletme sahibinden *Âşık Hüseyin*'in *Acem Kızı*na bir türkü söylemesi için izin isterler. İşletme sahibi dileği yerine getirir. *Âşık Hüseyin* sazını alarak sahneye çıkar ve meşhur *Acem Kızı* türküsünü söyler:

1

*Çırpınıp da şanova da çıkınca
Eğlen şanova da kal Acem kız
Uğrun uğrun kaş altından bakınca
Can telef ediyor bel Acem kız*

2

*Gözlerin olmuştur zemez dolabı
Kaşın eder Beyrut ile Halep'i
Kavrırmış saçların sırma kelebi
Gün vurdukça parlar tel Acem kız*

3

*Amerika kurban çatık kaşına
Avrupa, Belçika düşmüş peşine
İngiliz, Fransız köle döşüne
Bir de Alman kurban bil Acem kız*

4

*Seni gören âşık neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kabve fıncanı
Şeker mi şerbet mi dil Acem kızı*

5

*Seni gördüm yüreceğim sızular
Ak gerdanda dizim dizim gaziler
Çark elinden çıkma gibi pazılar
Altın burma takmış kol Acem kızı*

6

*Canım kurban olsun ikrar güdene
Belin ince boyun benzer fidana
Ateşine yanmış Tarsus, Adana
Nasıl zül vuruyor el Acem kızı*

7

*Şahin gibi yükseğinde düneğin
Avrupa'dan gelmiş cansız bineğin
Berber aynasından duru yanağın
Akıyor dudaktan bal Acem kızı*

8

*Kaşlar arasında Zühre yıldızı
Seni görenlere düşer bir sızı
Gerdan beder beder dudak kırmızı
Açılmış yanakta gül Acem kızı*

9

*Âşık Hüseyin'im söyler söz olur
Çok sallanma güzel sana göz olur
Mısır'ı Bağdat'ı versem az olur
Ara menendini bul Acem kızı*

diyerek dörtlüklerini tamamlar. O zamanlar sahneye “şano” denirmiş. Bana olayı anlatan kişiye “şanova” neresi dediğimde sözcüğün “şano” olduğunu söyledi. Sahneye, dans edilen yere denirmiş. Âşık Hüseyin “şano” yerine *şanova* da demiş olabilir. Acem kızının aslen nereli olduğunu bilmiyorum. Tahminim bu olay 1940'lı yıllarda geçmiştir. Ben türküyü çocukluğumda, türkü sohbetlerinde dinledim ve öğrendim. Muharrem Ertaş buralarda çok gezmiş, derleme yapmış. Kendisiyle tanışmıştım. Türküyü oğlu Neşet Ertaş meşhur etti. Ben bu türküyü kaydettiğimde Neşet Ertaş henüz türküyü söylememişti. Acem kızı kimdir, akıbeti ne olmuştur bilmiyorum. Ama Âşık Hüseyin ve onu Acem kızını dinlemeye götüren Kadirli ağaları Türk halk müziğine böyle bir türküyü kazandırmışlardır.”

İrfan Bey, Âşık Hüseyin’le ilgili bilgileri bana ulaştırdıktan sonra, ben de konuyla ilgili nerede ne varsa ulaşmaya çalıştım. Daha önce tüm sayılarını asıllarından fotokopi maharetiyle çoğalttığım *Çukurova’da Memleket* [12] dergisinde tespit ettiğim Âşık Hüseyin geldi aklıma. Derginin tüm sayılarını tek tek karıştırdım. Âşık Hüseyin’le ilgili tüm yazılanları tespit ettim. Ayrıca Sn. İrfan Can, *Adana’da Geçmişin Bugüne Âşıklık Geleneği* [13] adlı kitaptaki Dr. Bülent Arı’nın kaleme aldığı Âşık Hüseyin’le ilgili yazının da fotokopisini göndermişti. Bülent Arı yazısında âşığın hayatını: “Aslen Kahramanmaraş’ın Elbistan İlçesindedir. Kesin olarak bilinmemekle beraber Elbistan’ın Altaş Köyünden olduğu tahmin edilmektedir. O yörede Yemliha Oğlu Hüseyin olarak bilinmektedir.

Askerlik çağına gelinceye kadar köyünde yaşamış olan Âşık Hüseyin askere giderken nişanlanmıştır. Askerdeyken nişanlısının başkasına verileceğini duyar ve kaçıp köyüne gelir. Nişanlısını alıp Halep’e kaçarken Antep’teki birliğinin kaçtığından haberi olur ve yakalanır. Nişanlısını elinden alırlar. Birinci Dünya Savaşı yıllarıdır (1333). Divan-ı Harbe verilir Mahkeme Antep’te yapılır. İdam kararı çıkar. Söz olarak aşağıdaki dörtlüklerle başlayan türküyü söyler binbaşı da onu affeder:

*Akşamdan kaçtım sabahınan tutarlar
Cezası olanı hapse atarlar
Ben ölürsem nişanlımı satarlar
Kıyma Tabsin Bey’in n’olur canıma*

Askerliği bittikten sonra köyüne dönmez. Osmaniye ve Bahçe çevresinde köy köy gezerek türkü söyleyerek günleri geçer. Âşık Deli Hazım ve Feymani’ye göre 1940’lı yıllarda Adana’da bir gazinoda meşhur *Acem Kızı* türküsünü söylemiştir. Mehmet Erkoçak ise Antep’te bir salonda bu türküyü söylediğini, bu türkü üzerine kızın dansözlüğü bıraktığını söyler. Âşık Faymani ise *Çukurova’da saz çalmanın günah sayıldığı bir dönemde Âşık Hüseyin’in gazinoda saz çalması sonucu Acem Kızı türküsünün ortaya çıktığını ifade etmektedir. Çukurova’da Memleket* dergisinde âşığın 1930’da 30 yaşlarında olduğunu görüyoruz. Ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur” diyerek hayatı ile ilgili bölümü bitirmiştir. Sonra şiirlerinden örnekler sunmuş. Örneklerden biri de Acem Kızı:

1

*Çarpınıp da şanoya da çıkınca
Eğlen bu sabnede da kal Acem kız
Uğrun uğrun kaş altından bakınca
Can telef ediyor bil Acem kız*

2

*Kuş tüyünden olsun senin tüneğin
Avrupa'dan gelsin cansız bineğin
Berber aynasından duru yanağın
Akar yanağından bal Acem kız*

3

*Avrupa kurban olsun karakaşına
İngiliz, Fransız değmez düşüne
Amerika, Belçika düşmüş peşine
Bir de Alman kurban bil Acem kız*

4

*Canım kurban olsun ikrar güdene
Belin ince boyun benzer fidana
Yanmış ateşine Tarsus, Adana
Nasıl zîl vuruyor el Acem kız*

5

*Şol elâ gözlerin zenzem dolabı
Kaşın eder Beyrut ile Halep'i
Kıvrışmış saçların sırma kelebi
Gün vurduka parlar tel Acem kız*

6

*Âşık Hüsey'nim böyle nazm'olur
Çok sallanma tenbalarda göz olur
Mısır haznesini versem az olur
Sen de kıymatını bil Acem kız.*

Seyirciler coşunca Âşık Hüseyin aynı ayakla
türküsünü söylemeye devam eder:

7

*Sallanma karşımda Urum'un kız
Sade gözler değer koca Sivas'ı
İnci mi mercan mı bir fındık ağzı
Ara da dengini bul Acem kız*

8

*Seni övmüş beylerinden gaziler
Gören yiğit yüreğinden sızılar
Çark elinden çıkmış gibi pazılar
Altın burma ister kol Acem kız*

9

*Seni gören yiğit terk eder canı
Yumunca gözlerden döker mercanı
Burnu fındık ağzı gayfe fincanı
Şeker mi kaymak mı dil Acem kız*

10

*Güvel ördek gibi gölden kakışın
Ağca ceren gibi çölde sekişin
Eğdirip boynumu şaban bakışın
Altın kemer ister bel Acem kız*

11

*Âşık Hüseyin'im böyle nazm'olur
Sallanma sevdiğim sana göz olur
Mısır'ı Bağdat'ı versem az olur
Âşığın bahşişin ver Acem kız*

diyerek dördlükleri bitirir. Böylece *Acem Kızı* kervanına Neşet Ertaş ve Karanlı Âşık Canani'den sonra Âşık Hüseyin de katılmış olur.

Acem Kızı türküsünün ünlenmesinde, dalga dalga Anadolu'ya yayılmasında öncü Neşet Ertaş'tır. Bu hakkı ona teslim etmek gerekir. Ama müziğin kime ait olduğu belli değildir. Adı geçen türküyü Neşet Ertaş kimden nasıl ve ne zaman öğrenmiştir? Bildiğimiz müzik kendisine mi aittir, bilinmiyor. Bildiğimiz gerçek *Acem Kızı* sözlerinin kendisine ait olmadığıdır. Âşık Canani ve Âşık Hüseyin'den tespit ettiğimiz dördlük tema, işleyiş, ayak ve hece ölçüsü bakımından aynı özellikleri taşımaktadır. Bu durumda *Acem Kızı* türküsündeki dördlükler kime aittir?

Önce dördlük sayısından başlayalım işe: Canani'ye ait olan dördlüklerin sayısı yedi, Âşık Hüseyin adına yayımlananlar ise on ikidir. Âşık Canani adına yayımlanan dördlüklerin yapısal özelliklerine baktığımızda Âşık Hüseyin'e ait olan dördlükler göre daha derli toplu. Dördlüklerde döner ayak *Acem kız*ıdır. Acem deyince Anadolu insanının aklına Doğu Anadolu bölgemizin sınırları dışında kalan yerleşim birimleri akla gelir. Kısaca Acem bize İran'ı hatırlatır. *Ölüm kime yakın / Hastaya yakın* tabirinden meseleye bakarsak Karanlı Canani'nin *Acem kız*ına şiir söylemesi, türkü yakması daha akılcı. Mehmet Gökalp'in [14] Şamova'sının Kars İli sınırları içinde bir ovanın adı olduğunu söylemesi, *Şamova's*ının bozularak *Şanovası* olarak kayıtlara geçmesi sözlerin Canani'ye ait olduğunu doğrular mahiyettedir.

Âşık Hüseyin'in dördlüklerindeki *Acem kız*ına söylenen dördlükler varyete yapan ya da oynayarak şarkı, türkü söyleyen birini akla getiriyor. Dördlük-

lerdeki ayak ve sözcüklerin yerleşmesi Canani'ye göre dağınık. Bu da dörtlüklerin irticalen söylendiğinin bir kanıtı.

Çukurova'da Orta Toros Dağlarının İç Anadolu'ya bakan kısmı Urum (Rum) olarak değerlendirilir. O yörenin insanlarına da Urumlu denir. Çukurova'da bu söyleyiş geçmişten günümüze varlığını korumuş, geleneğini de hâlâ sürdürmektedir. (Genç nesil bu söyleyişi bilmez.) Âşık Hüseyin'deki "Sallanma karşımda Urum'un kız / Sade gözler değer koca Sivas'ı" dizesi bizim bu tezimizi güçlendiriyor. *Acem kızının* da Çukurovalı olmadığını, İç Anadolu Bölgesi şehirlerden birinden olduğuna işaret ediyor.

Gazinoların, pavyonların sahnesine *şano* denilmesi, *Acem kızının* şanoya çıkması, "Eğlen bu sahne de kal *Acem kız*" denmesi, kendini beğendirmek için şanoda zilleriyle çeşitli hareketler yapması Âşık Hüseyin'in dizesinde çırpınma olarak değerlendiriliyor. "Nasıl zıl vuruyor el *Acem kız*" dizesi de tezimizi doğruluyor. "Yanmış ateşine Tarsus, Adana" dizesindeki anlatım Âşık Hüseyin'in Kadirli civarında yaşadığını güçlendiriyor. Dörtlüklerin Ceyhan'da söylendiğine ışık tutuyor.

"Şahin gibi yükselişinde diineğin / Ağca ceren gibi çölde sekişin / Çark elinden çıkmış gibi pazılar / Altın burma ister kol *Acem kız* / Gerdan beder beder dudak kırmızı / Güvel ördek gibi gölden kakaşın / Kuş tüyünden olsun senin tüneğin / Kıvrışmış saçların sırma kelebi. / Yumunca gözlerden döker mercanı / Seni gördüm yüreciğim sızılar" dizeleri Çukurova'nın dil ve söyleyiş özelliklerini yansıtıyor.

Sonuç

Acem Kız türküsünün bestecisi kimdir? Âşık Feymani'nin "Neşet Ertaş söylemeden, ünlendirmeden ben bu türküyü biliyordum" demesi, Neşet Ertaş'ın babasından bu türküyü öğrenmiş olabileceğini söylemesi doğru bir tespittir. Bu tespitler doğrultusunda türkünün beste ve güftesinin Neşet Ertaş'a ait olmadığı kesindir. Geriye Canani ve Âşık Hüseyin kalıyor. Sn. Mehmet Gökalp kendi beyanına göre *Acem Kız* sözlerini Âşık Canani adına yayımlamış olabilir. Her iki ozanla ilgili söz, işleyiş, uyak ve

ayaklar incelendiğinde dörtlüklerin Âşık Hüseyin tarafından söylendiği ihtimali daha ağır basmaktadır.

Biz yukarıda tespitlerimizi ortaya koyduk. Takdir sizin. Zaman elbet bir gün dörtlüklerin gerçek sahibini ortaya çıkaracaktır.

SON NOTLAR

- [1] İrfan Can, Çukurova'dan Dünyaya Kadirli. Mart 2006, S 19. s. 64.
- [2] Türkülerin İsyanı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.
- [3] Halk Müziği Eserlerinde Hak Sahibi Tespit Ölçüleri Nasıl Olmalıdır? MESAM Halk Müziği Eserleri Sempozyumu 17- 18 Eylül 2005 İstanbul.
- [4] Bayram Bilge Tokel, Neşet Ertaş Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s. 184 -1 85.
- [5] Folklor Edebiyat Dergisi, Mart 1997, S 9, s. 97.
- [6] Oyun Havaları ve Türküler-Neşet Ertaş- Nostalji: 1. Bayar Müzik Market A.Ş. Kültür Dizisi adlı CD'de *Acem Kız* türküsü detayında söz-müzik Neşet Ertaş adınadır. B. Bilge Tokel'in Neşet Ertaş Kitabının 278. sayfasında aynı türkünün söz-müziği: Selli Yusuf, Neşet Ertaş adınadır. Kayıtlar birbirini tutmuyor. Doğru tek olduğunu göre, biz hangisine inanacağız?
- [7] Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi. Kültür Bakanlığı Yayınları No.: 1295, Ankara 1991, s. 278.
- [8] Türküde geçen Şamovası Kars İli Selim İlçesinde bir yörenin adıdır. <http://duranerdoğan.ktg.com.tr>
- [9] Âşık Canani 1917 yılında Kars İli Selim İlçesinin Sipkor, şimdiki adı Yamaçlı olan köyde doğdu. Asıl adı Ahmet Çelik'tir. Âşıklık geleneğine ve şiire ilgisi küçük yaşlarda başladı. Dursun Cevlani'den bağlama dersleri aldı. 2000 yılında İzmir'de öldü ve orada toprağa verildi.
- [10] Çukurova'dan Dünyaya Kadirli, Mart 2006 S 19. s. 64.
- [11] Konuyu anlatan Kadirli'nin Azaplı Köyünden Âşık Feymani (Osman Taşkaya). Derleme 1 Aralık 2005 / 13 Aralık 2005 tarihlerinde yapılan görüşmeler sonunda kayda geçirilmiştir.
- [12] *Çukurova'da Memleket* dergisi Adana Maarif Eminliğinin süreli yayın organlarındandır. Yörenin kültür değerlerinin kalıcılığının sağlanmasında önemli hizmetler yapmış olan dergi 34 sayı yayımlanmıştır.
- [13] Adana'da Geçmişten Günümüze Âşıklık Geleneği (Karaçoğlan - 1966) Altın Koza Yayınları, Adana 2009.
- [14] Folklor Edebiyat Dergisi, Mart 1997, S 9, s. 97.

Büyük İslam şairi Sadî, insanı şöyle tarif eder:
“Yek katre-i hünest ve beẓâr endîşe”
“Bir damla kan ve sayısız kaygı...”

Allah, Kur’an’da buyuruyor: *“Ben insanı eşya ve hadiseleri zapt ve teşbir etmesi için kendime halife olarak yarattım.”*

Günümüz siyasi eksenine şöyle bir bakıyorum,
 Bir de insanın yaratılış gayesine!

İnsanı anlama noktasından ne kadar uzaklar-
 dayız...

Sözlükte insan için ne diyor:

“Akıl ve şuur sahibi, konuşabilen ve bu vasıfların en üstünü canlı, adam, eşrefimahlûkat”

“Tebiyeli, huy ve ahlakı iyi, yüksek vasıflara sahip (kimse)”

Ziya Paşa’nın güzel bir beyti vardır:

*“İnsana sadakat yaraşır görse de ikrab
 Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah”*

Birbirine hakareti eyvah ki meşrulaştıran bir
 siyaset!

Bize *ben kimim* sorusunu yöneltiyor!

Bir dördtlüğümüzde ne diyoruz:

“Ben olmasın

Al yanakta ben olmasın

Sen var iken biz var iken

Her sözün başı ben olmasın”

Asrın hastalığı nedir?

“Ben olma...”

İnsanın bir bakıma kendisini *kutsaması*.

Doğrusu nedir?

Peygamber duasında olduğu gibi

*“Allah’ım beni nefsim ve hevesimle baş başa bırak-
 ma!”*

Yusuf Has Hacıp insanı şöyle tasvir eder:

*“İnsan derler, insan kimdir; insan başkalarına faydalı
 olan ve onların işlerini gören kimsedir”*

Hadis, *“milletin efendisi ona bizmet edendir”*

Hizmette neler vardır dersenez?

Vefa derim,

Sadakat derim,

Sabır derim,

Samimiyet derim!

Hizmette kusur arama ve enanîyet oktur!

Hele hizmette *baş kakma* yoktur!

Siyasette biz bu şuurunu geliştiremedik!

Bir söz vardır:

“İyilik yap denize at, balık kul bilmezse Halık bilir.”

Nihat Sami Banarlı insan için ne diyor:

*“Gerçek insan unutmayan, iyi ve güzel hatıralara bir
 aşk ölçüsünde bağlı, vefak kalan insandır”*

Geçmişe, geçmişin güzel hatıralarına saygılı
 olacağız!

O hatıralara, sahip çıkacağız...

Büyük bir velî insan için ne diyor:

*“Akılınızı başınıza toplayınız. Sermaye-i ömür ve
 istidad-ı hayatınızı hayvan gibi, belki hayvandan çok aşa-
 ğı bir derecede şu hayat-ı faniye ve lezzet-i maddîyeye sar-
 fetmeyiniz. Yoksa sermayece en a’la hayvandan elli derece
 yüksek olduğunuz hâlde, en ednasından elli derece aşağı
 düşersiniz.”*

İki kavram var:

“Esfeli Safilin”

Ve *“Âlâ-yı İlliyyin”*

İnsanların o cüzi iradeleriyle gelebileceği ma-
 kamlar.

Esfel-i Safilin *“Aşağuların aşağısı, sefillerin en sefi-
 li...”*

Âlâ-yı İlliyyin *“Yücelerin en yücesi, en ileri nokta...”*

Düşünüyorum da insan kendi yaratılış gayesi-
 nin dışına nasıl sapabiliyor?

İnancımız ne diyor: *“Bir insanı kurtarmak, bütün
 kâinatı kurtarmak gibidir. Bir insanı öldürmek bütün
 kâinatı öldürmek gibidir.”*

Biz bu gayenin neresindeyiz?

Şöyle bir soru geliyor:

Aşksız insan olur mu?

Kesinlikle hayır!

Yunus’un bir sözü vardır:

“Yaratılanı sev, yaratandan ötürü...”

Asrımız insanı, *sevgi özürü...*

Hadis: *“Canım kudret elinde olan Allah’a yemin ede-
 rim ki siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi
 sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde
 birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda se-
 lamı yayınız.”*

Sıklıkla ne diyoruz biz:

“İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.”

İnsana değer vermeyen bir sistem düşünülebi-
 lir mi?

Allah’ın resulü ne buyuruyor:

“Kimin üzerimde hakkı varsa gelip alsın.”

İnsana karşı olan davranışımızda da

“İnsan hak ve hukukunu koruyacağız”

Biz ne kadar koruyoruz?

Oturup düşünelim...

Fertler ve toplumlar kimlikleri ile yaşarlar. Biz de Türk milletinin ve Türk kimliğinin onurlu bir üyesiyiz. Avşarların soyu Türk, dili Türkçedir. Bu gibi faaliyetlerle Türk kültürüne ve Türk milletine bir katkı sağlamayı amaçlıyoruz. Türkler tarihin kaydettiği en köklü ve büyük milletlerden biridir. Avrasya bölgesinde Tuna boylarından Altay Dağlarına kadar olan yerler Türkler ile meskündür. Adriyatik Denizinden Saraybosna'dan Çin Seddi'ne Baykal Gölü'ne kadar on iki bin kilometreye kadar uzanan sahada Türk Dili, Türk kültürü, Türk kimliği ve Türk varlığı hâkimdir. Türkiye'nin Trakya sınırından üç bin km batısına ve doğu sınırından yedi bin km doğusuna kadar gittiğiniz takdirde karşılaştığınız insanlarla Türkçe konuşabilir, Türkçe anlaşabilirsiniz. Türk kültürü ve Türk töresi, örf ve âdetleri aynen Anadolu Türkmenlerinde olduğu gibi, Balkanlarda, Kırım'da, Azerbaycan'da, Türkmenistan'da hatta İran ve Doğu Türkistan'da yaşatılmaktadır.

Türk milletinin tarihi, yirmi bin yıl ötelere kadar gitmektedir. Türk'ün dili Türkçeyi bugün yaklaşık olarak 300 milyon insan konuşmaktadır. Bu da Türkçenin dünyada İngilizce, Çince ve Hintçeden sonra 4. dil olduğunu göstermektedir. Türkiye, Türk cumhuriyetleri ile birlikte hareket ederek Birleşmiş Milletler Cemiyetinde Türkçeyi dünyada en çok konuşulan ilk altı dil arasına sokmayı başarabilir. Türkiye Cumhuriyeti millî bir devlettir. Anadolu, Türk düşmanlarının iddia ettiği gibi mozaik vs. değildir. Bu ülkede elbette *ben Türk değilim* diyen, Türk olmayan ancak saygıya layık vatandaşlarımız vardır. Bunların sayısı ise abartıldığı kadar değildir. Türkiye'de Türk olmayanların miktarı küçük oranlarda kalmaktadır. Öyle olsa idi devletimizin adı niçin Türkiye Cumhuriyeti olmuştur? Türkiye Cumhuriyeti ülkesiyle ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Bu durum Anayasa ile teminat altına alınmıştır.

Anadolu'ya yoğun bir biçimde gelen Oğuz Türkmenleri 11. ve 12. yüzyıllarda aziz vatan top-

rağını Müslüman Türk kimliği ile yüz binlerce şehit vererek yoğurmuşlardır. Burayı bize ebedî yurt yapmışlardır. Bugün Türkiye Cumhuriyetini yıkmak ve milî devlet anlayışımızı yok etmek isteyenler vardır. Türk kimliğini üst kimlik olarak kabule yanaşmayanlar, hatta Kürt, Laz, Çerkez, Arnavut gibi alt kimlikler gibi gören ve göstermeye çalışanlar vardır. Bunlar bilimsel anlayıştan ve tarihî gerçeklerden uzak, art niyetli düşüncelerin temsilcileridir. Büyük Atatürk'ün *Türkiye Cumhuriyetini kuran halka Türk milleti denir* sözünü anlamak istemiyorlar. Türk adını hazmedemeyenler Türk milletini yönetmeye talip olmamalıdır. Türk milletinin ve Türk tarihinin büyüklüğü karşısında Türk düşmanları boş durmamaktadır. Devamlı olarak bazı yabancı ülkelerin Türkiye Cumhuriyeti üzerindeki siyasi emellerinden, oyunlarından söz ediyoruz ve Türkiye aleyhine çalışmalarına şahit oluyoruz. PKK ve etnik bölücülük bunların başında gelmektedir. Türkiye'yi 41 veya 46 etnik gruba ayırmak için çalışıyorlar.

Bizse daima birlik ve beraberlik için mücadele etmeliyiz. Bu husus tarihin her döneminde görülen bir durumdur. Kimse başkasının çıkarına çalışmaz, herkes kendi hesabına çalışır. Burada önemli olan şey, bizim kim olduğumuzu bilmemiz, kendi kültürümüzü muhafaza etmemiz, kendi kimliğimizi genç nesillere aktarmamız, kendi yönetimimizi kendimiz sağlayabilmemiz ve oyunlara karşı tedbirli olmamızdır. Bu şuura erdiğimiz zaman millet olarak hem ayakta kalmayı hem de büyük devlet olmayı mutlaka başarırız.

Almanya vatandaşlarına Alman, İngiltere'de yaşayanlara İngiliz, Fransa yurttaşlarına da Fransız denir. O hâlde Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarına da Türk vatandaşı veya Türk denir. Bu asla bir etnik anlayışı veya ırkçı yaklaşımı göstermez. Bin yılı aşkındır aynı inancı, aynı mutlulukları, aynı sıkıntıları yaşamış ve kader birliği yapmış olan ülkemizdeki soydaş ve dindaş toplulukları çeşitli emperyalist oyunlar ile bizden ayırmaya kimsenin hakkı

yoktur. Burada siyasetçilerin özellikle dikkat etmesi gereken bir konu vardır ki bu da birlik ve beraberliğimizi her şartta sürdürmek ve korumaktır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının büyük bir bölümü Türklüğü ve Müslümanlığı kabul etmiş ve kendini Türk olarak hisseden insanlardır. Dolayısıyla bunları ayırt etmek ve bir mozaik şeklinde nitelendirmek aslında farkına varmadan ülke içinde bir takım etnik bölücülüğe yol açmak anlamına gelir.

Araştırmalara göre Kürt dediğimiz birçok insan, Türkmen asıllıdır. Şimdi Avşarları araştırmak ve kim olduğunu ortaya koymak bir ayırım veya bölücülük olarak görülmemelidir. Tam aksine Türk milletinin kendi özüne dönüşünü ve kendisini tanımasını sağlayacak bir araştırmadır. Biliyorsunuz Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk *Kültürünü kaybeden milletler başka milletlerin avı olur* demektedir. Avşarlar Paneli umarım başarılı geçecek bir toplantı olacak ve bütün Türk boylarını bir araya getirip büyük Türk milletini ortaya çıkarmaya katkı sağlayacaktır. Bugün Uygurlar, Kırgızlar, Kazaklar, Özbekler, Tatarlar, Azerbaycan Türkleri ve Türkmenler denilmektedir. Sibirya'dan Afrika'ya, hatta Amerika'ya kadar olan büyük Türk ağacının gövdesini oluşturduk ve adına Türk dedik. 21. yüzyıl sonunda Türk devletleri mutlaka birlik hâline geleceklerdir. Esasen bütün dünyanın korktuğu da budur. Türk milletinin karşısında hiçbir zaman duramazlar.

Hunların, Avarların, Hazarların, Selçukluların Türk olduğunu kimse söylemek istemiyor. Osmanlılar için çoğu kez *Ottoman* diyorlar. Biz kelimelerimizi ve kavramlarımızı kendimiz belirlemeliyiz. Bilhassa, Türk devlet ve bilim adamları Türk dünyasındaki bağımsızlık gelişmelerini ve soydaş toplulukların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesini öteden beri arzu etmekteydiler. Gazi Mustafa Kemal'in Türk dünyası hakkında beyan ve işaret ettiği hususlar, Türkiye'de ve Türk dünyasında Türk aydınları tarafından iyi bilinmelidir. Türk bilim dünyası, hem Türkiye Cumhuriyeti devleti her türlü emperyalizmden uzak, bağımsız millî bir

devlet olarak yaşmalıdır hem de Avrasya'daki soydaşlarımız başta olmak üzere, bütün dünya Türkleri, hür ve bağımsız bir şekilde varlığını sürdürmelidir, anlayışı içerisinde hareket etmelidir.

Türk dünyası ile ilgili olarak Türkiye'de ve Türkistan sahasında kurulan cumhuriyetlerin bilgeleri başta olmak üzere, Türk dünyasının her tarafından Türk aydınları, düşünürleri, bilim insanları, siyasetçileri ve eğitimcileri, son yarım yüzyıl içerisinde Türklüğe dair yüzlerce kitap, makale, araştırma, dil çalışmaları, projeler yapmış ve yazmışlardır. Siyaset adamları, akademisyenler, gençlik teşkilatları, sivil toplum kuruluşları, iş adamları ve eğitimciler, birçok toplantılar, kurultaylar, konferanslar, sempozyumlar ve paneller yaparak Türk halklarının dostluğunu ve kardeşliğini, kültürel etkinliklerini artırmayı amaçlamışlardır.

Tarihimiz boyunca Türkler, milletler mücadelesinde, mazlum milletlere, düşkün ve yoksul halklara kol kanat germiş, onları korumuş, asla köle muamelesi yapmamıştır. Bu gibi nedenler ile Türklük ulu çınarı hiç yıkılmamış, hep var ola gelmiştir. Türk aydınları ve bilgeleri, Türk milletinin evlatlarına daima yol göstericilik, rehberlik yapmışlardır. Türk milleti, tarihi boyunca kurmuş olduğu devletli yapı içerisinde, birçok halkı duldasında, etrafında barındırmış, felakete uğrayanları bünyesinde korumuştur. *Yeryüzünün adalet güneşi Türklere* desek, doğru olur. Türklerin tarihte hocalık/öğretmenlik hakkını hiç kimse unutmamalıdır.

Toplantımızın konusu olan Avşarlar, Oğuz Kağan soyundan Bozoklardan olan Yıldız Han'ın büyük oğlu Avşar'ın neslinden gelen en tanınmış Türk boylarından biridir. Avşar boyunun adı, 11. yüzyılda yazılan Kaşgarlı Mahmut ve 13. yüzyılda yazılan Fahreddin Mübarek Şah'ın listelerinde *Afşar*, 14. yüzyıl başında yazılan Reşidüddin ile ona dayanarak 15. yüzyılda yazılan Yazıcıoğlu ve 17. yüzyılda yazılan Ebu'l-Gazi listelerinde de *Avşar* şeklinde geçer. 14.-17. yüzyıllarda Anadolu'da her ikisi de görülmekle beraber *Avşar* şekli çok daha yaygındır.

Reşidüddin, Avşarların kendilerine en yakın

diğer üç boy (Kızık, Beğdilli, Karkın) ile ortak totemlerinin *tanıyancıl* olduğunu bildirmiş ve Avşar'ın manasını *çevik, vahşi hayvan avına hevesli* olarak belirtmiştir. Ebu'l-Gazi Han ise *Avşar: şabbağ, işini çabuk gören* demektedir. Oğuzların İslamiyet'ten önceki tarihlerine dair rivayetlerde Reşidüddin'e göre hükümdar sülalesi çıkaran Kayı, Kınık, Eymür ve Beğdilli gibi beş boydan birinin de *Avşar* olduğu bildirilir. Oğuz Kağan soyundan gelen yirmi dört Oğuz boyundan pek azı tarih kaynaklarında yanıklar bırakabilmişlerdir ki bunlardan biri de Avşarlardır. Avşarlar, Dede Korkut destanlarında geçen Türkistan'da, Oğuz-Eli diye bilinen Sırı-Derya bölgesinde yaşarlardı. Avşarlar diğer Oğuz boylarıyla birlikte Orta Asya'dan göç ederek Anadolu'nun çeşitli yerlerine, bu arada İran'a, Irak'a, Suriye'ye, Afganistan'a ve Azerbaycan'a yayılmışlardır. Büyük göçle birlikte Huzistan-Horasan yoluyla Anadolu'ya, Irak'a ve Suriye'ye gelmişlerdir.

Avşarlar, diğer Oğuz boyları gibi 10. yüzyıldan itibaren Türkistan sahasında Müslümanlığı kabul etmişlerdir. Türk tarihinde Musul Atabeyliği (1127-1262), Huzistan Afşar Beyliği (1155-1195), Karaman-Oğulları Devleti (1250-1487), Germiyan-Oğulları Beyliği (1260-1431), Dulkadır-Oğulları Devleti (1337-1515), Sevindik Han Afşar Beyliği (1482-1535), Nadir Şah ve İran'da Afşar İmparatorluğu (1736-1804) gibi, devletler ve beylikler kurmuşlardır. Bunlardan başka Avşarlar, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Ramazanoğlu, Safevîler gibi Türk devletlerinde en etkili Türkmen unsuru olmuşlardır. Ayrıca Avşarlar, Halep Türkmenleri, Danişmendli Türkmenleri, Boz-Ulus Türkmenleri, Yeni İl Türkmenleri, Musul Türkmenleri gibi toplulukların arasında yer almışlardır.

15. ve 16. yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerinde Avşarlara ait pek çok yer adı görülmektedir. Bu yer adlarından anlaşıldığına göre Avşarlar, Anadolu'da Kayılardan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bu da Avşarların Anadolu'nun bir Türk yurdu hâline gelmesinde Kayı ve Kınıklar gibi, birinci derecede rol oynadıklarını kesin bir şekilde göstermektedir. Anadolu'da Avşar adlı hâlâ yüzlerce yer adı bulunmaktadır.

Halep, Antep ve Antakya bölgelerinde yaşayan Türkmenlerin Bozok kolunu meydana getiren

boyların başında Avşarlar geliyordu. Türkiye'de ve İran'daki Avşar oymaklarının Orta ve Batı Anadolu'daki bazı küçük oymaklar müstesna olmak üzere, hepsi bu ana koldan ayrılmışlardır. Ayrıca, Dulkadırlı eli arasında İmanlı Avşarı adlı önemli bir Avşar kolu olduğu gibi, Kozan yöresinde de kuvvetli bir Avşar kolu vardı. Kuzey Suriye Avşarları ise, başlıca üç aile tarafından idare edilmiştir. Bu aileler Köpek oğulları, Gündüz oğulları ve Kutbeyi oğulları idiler. Bu ailelerden Köpek oğullarının Antep bölgesinde, Gündüz oğullarının Amik ovasında, Kutbeyi oğullarının da Halep bölgesinde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Avşarlar 18. yüzyıldan itibaren kışlak olarak Halep yerine Çukurovaya gitmeye başlamışlardı. Bunların Çukurova'daki kışlakları Ceyhan kıyılarında idi. Nitekim 1703 yılında Rakka'ya sürüldülerse de fazla kalmayıp oradan Çukurova, Kayseri, Elbistan, Maraş yöresine geri dönmüşlerdir.

Son Dönemde Avşarlar: Osmanlı Devleti, Çukurova'da yüzyıllardır süren bunalımı sona erdirmek ve bölgedeki konar-göçer Türkmenleri yerleşik hayata geçirmek, burada önemli bir güç hâline gelen derebeyleri ve özellikle Avşarların güç ve destek verdiği Kozan Oğullarını yıkıp merkezi idareye bağlamak istiyordu. Yüzyıllardır boş ve harap araziye tarıma açmak ve bölgeyi şenlendirmek üzere 1862 yılında Fırka-i Islâhiyye adıyla bir askerî güç ve birlik oluşturmuştu. Bu harekâtın başına askerî işlerden sorumlu Derviş Paşa ve idari işlerden sorumlu olarak Ahmet Cevdet Paşa görevlendirilmişti. Bu harekât Ahmet Cevdet Paşa'nın *Mâruzât* adlı eserinde ayrıntılı olarak anlatılmış olup Yusuf Halaçoğlu tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiş ve yayınlanmıştır.

Nihayet İstanbul'dan 1865 yılında Çukurova'ya gönderilen Fırka-i Islâhiyye, Avşarları kışlak veya yaylaklarından birinde yerleşmeye mecbur bırakınca Avşarlar yaylaklarında yerleşmek istediklerini bildirdiler. Fakat bu sırada yaylaklarına Kafkas muhacirleri yerleştirildiği için pek verimsiz topraklarda yerleşmek zorunda bırakıldılar. 1865'te Avşarlar Kayseri'nin Pınarbaşı, Tomarza, Sarız ve Develi kazalarıyla bunlara bağlı yetmişden fazla köye yerleşmiş olup eski oymak teşkilatlarını henüz unutmuş değildiler. Bugün söz konusu bölgelerde yüz-

den fazla Avşar köyü mevcuttur.

Avşarların acılarını, üzüntülerini ağıt ve bozlak şeklindeki ezgilerle dile getirdikleri bilinmektedir. Bozlak, Avşarlar tarafından söylemekte olan ve onların musiki hayatlarına son derece hâkim olmuş, kahramanlık maceralarını anlatan türküleridir. Onların adını taşıyan bir Avşar bozlağı, özellikle Yozgat ve Kırşehir yörelerinde okunur. Avşar beyleri türküsü ise Burdur, Antalya, Denizli ve Muğla bölgesinin en sevilen türkülerinden biri olarak söylenir. Avşar zeybeği aynı yörelerde, Avşar halayı ise, Kırşehir, Yozgat ve Keskin yörelerinde oynanmaktadır. Avşarlar, büyük Türkmen şairi Dadaloğlu'nun da Avşar boyundan olduğunu bilirler ve Dadaloğlu, Avşarların kahramanlıklarını, göçlerini, hayatlarını en gerçekçi olarak dile getirmiş bir halk ozanıdır. Avşarlar arasında Dadaloğlu'nun türkü ve bozlakları nesilden nesile söylenir olmuştur. Örnek vermek gerekirse *Ev kalmadı Binboğaya çıkacak/İp kalmadı salıncağa takacak/Hemen iskân mıdır başa kalacak/Bir gün olur geri döner sağları demiştir.*

1865'te Fırka-i Islâhiyye harekâtı sırasında Avşarlar Çukurova, Halep, Sivas, Malatya, Hatay, Kayseri, Pınarbaşı, Tomarza, Sarız, Uzun Yayla, Adana, Maraş, Osmaniye, Develi, Afşin, Elbistan, Kozan, Kadirli, Bozok (Yozgat) bölgeleri ve çeşitli yaylaklara yayılmışlardı. Bu konu Adnan Menderes Kaya'nın *Avşar Türkmenleri* adlı eserinde ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu süreçte Avşarların bir kısmı şehirlere yerleşirken bir kısmı da yaşamlarını konar-göçer olarak yaylaklarda sürdürmüşlerdir. Türk kültürüne uygun olarak hayvancılık, yaylacılık, binicilik, dokumacılık, çiftçilik, avcılık gibi uğraşlar ile diğer göçebe Türkmenler gibi yaşamaya devam etmişlerdir. Örf ve âdetlerine bağlılıklarını uzun müddet koruyabilmişlerdir.

19. yüzyılın ilk yarısında, Çukurova, Amik Ovası, Binboğa Dağları, Erciyes Dağı, Uzun Yayla, Sivas ve Malatya'ya kadar uzanan bölgelerde konar-göçer olarak yaşayan Avşar toplulukları, 1865 yılında, bugünkü Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız, Develi ve Tomarza taraflarına ve Adana'nın Tufanbeyli havalisine zorunlu olarak iskân edilmişlerdir. Avşarların bir kısmı da bu iskân sırasında, daha önce yaşadıkları yerlere yerleşmişlerdir. Bugün söz konusu bölgede Avşarlar Adana, Kozan, Kadirli,

Tufanbeyli, Elbistan, Afşin, Maraş, Göksun, Adıran, Geben, Kayseri, Pınarbaşı, Tomarza, Develi, Sarız, Gürün, Yozgat vb. yerlerde, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yerleşik hayata geçmiş olarak yaşamaktadırlar.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa, Mârûzât, Hazırlayan Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yay., İstanbul, 1980.
- Altınay, Ahmet Refik; Anadolu'da Türk Aşiretleri, Enderun Yay., İstanbul, 1989.
- Gündüz, Tufan; Anadolu'da Türkmen Aşiretleri (Bozulmuş Türkmenleri 1540-1640), Ankara, 1997.
- Halaçoğlu, Yusuf; XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, TTK Yay., Ankara, 1991.
- Kalkan, Emir; Kayseri ve Yöresi Ağıtları, Kültür Müdürlüğü Yay., Kayseri, 1992.
- Kaya, Adnan Menderes; Avşar Türkmenleri, Geçit Yay., Kayseri, 2004.
- Keskin, Mustafa; Kayseri Yöresindeki Aşiretlerin İskanı Hakkında, I. KAYTAM Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 1997.
- Makal, Tahir Kutsi; Dadaloğlu, Toket Yay.
- Merçil, Erdoğan; Müslüman Türk Devletleri Tarihi, TTK Yay., Ankara, 1993.
- Mert, Oktay; Dadaloğlu Bütün Şiirleri, Bem Koza Yay., Ankara, 1997.
- Özdemir, Ahmet Zengi; Öyküleriyle Ağıtlar, C. I-II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001-2002.
- Özdemir, Ahmet Zengi; Avşarlar ve Dadaloğlu, Ürün Yay., Ankara, 2007.
- Sümer, Faruk; Avşar, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1991, C. IV.
- Sümer, Faruk; Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, TTK Yay., Ankara, 1992.
- Sümer, Faruk; Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 1999.
- Yinanç, Refet; Dulkadir Beyliği, TTK Yay., Ankara 1989.

GÜZEL DUYGULAR

Çocuklar sevdi mi gönülden sever
Benim küçükleri sevdiğim kadar.
Bu yaşta kalbini sâhibine ver
Ömür boyu sürsün, güzel duygular.

Önder ÇAĞIRAN

Türkçemizde, “gelenek, görenek, töre, örf, âdet ve an’ane” kelimeleri hemen hemen aynı manalarda kullanılır ki biz buna, umumi/çatı tarif olarak “kültür” deriz.

Bu durum, asırları ihata eder. Bir diğer deyişle, tarihî akış içinde kişilerin cemiyetle müşterekleşmiş yazılı ve görülü bütün hayat tarzlarının geleceğe intikalidir. Kanunlarla sınırlı olmayan bu hâl, tamamıyla “tabîi mecrâ”daki birikimlerdir.

Dünya, bir “ev”dir. Orada, sahip olarak da kiracı olarak da bulunmaktayız. Aslında hep kiracıyız da mevzuumuz için böyle düşündüm. Bu mekânın bir bölümü “bizim nesle” tahsis edilmiştir. “Bizim nesil” diyorum, çünkü dünya, kültür dairelerinden teşekkül etmiştir ve –her ne kadar insanlık vasfında birleşilirse de- her kültür dairesinin kendine mahsus hususiyeti bulunur.

Bu evin içinde, kendimize mahsus hatıralarımız vardır. Duvarındaki bir çivi izi bile, bizim için mühim olabilir. Diğer kiracılarınkiler de kendilerine aittir. Her türlü “komşuluk” münasebeti/irtibatı da burada başlar. Cenazelerde, düğünlerde, asker uğurlamalarında ve misafir ağırlamalarında bir takım hususiyetler teşekkül eder ve şekillenir. Bizim evdeki bir kara kazan, işlemeli bir örtü, bir beyit veya bir mani, bir yüzük veya küpe, köstekli bir saat dededen, nineden, anadan, babadan intikaldir ve bize mahsusluğu ile çok mühim olabilir.

İşte asıl mesele, bu “intikal”dedir. “İntikal” millî kültürdür. Diğer bakışla “gelenek, görenek, töre, örf, âdet ve an’ane”nin her biridir.

Ecdat mezarlıkları “intikal”dir. Mezar taşları, birer “kültürel tapu”durlar. Mekân isimleri böyledir. Cami, çeşme, han ve hamamlardaki mimari tarzı bu cümledendir. Yani yukarıda “çatı” olarak ifade ettiğimiz husus, burada bir başka deyişle ve değişiklikle “temel” vasfında görünüyor. Bir farkla ki inşa tamamlandıktan sonra “kültür şemsiyesi” çatı hâline bürünüyor. Herkes, her fert yani bütün cemiyet mensupları, o çatının altında toplanıyorlar.

Bunlar yoksa siz, ona ister gelenek ister görenek ister töre ister örf ister âdet ve ister an’ane

deyiniz, teşekkül etmeyen “kültür”den mahrumsunuz ve “köksüz”sünüz demektir.

“Kök” olmadan gövde, dal, yaprak, çiçek ve meyve olabilir mi?

Meselemiz “kendi kalmak” veya “ben”i yaşatmaktır. “Kendi” öz varlıktır. Öz, taklit değil asıldır. Asıl zoraki bir kabullenme, bir zapturapt değil, tabîi seyir içinde cemiyet mensuplarının ahlâkî vecibelerini müşterek bir mertebede tahakkuk ettirebilme iradesidir.

Sözünü ettiğimiz “içtimaî birikim veya kültür”, maziden “gelen”dir. Kökten “intikal”dir.

Töreysi veya umumi manada kültürü yok sayarsanız veya silmeye kalkışırsanız, birileri de sizi yok sayar veya silmeye kalkışabilir. Bu bütün tecrübelerin yok sayılması veya silinmesi manasını taşır ki o zaman cemiyette “karmaşa” hâkim olmaya başlar.

Sanatın her sahasında bu durum görülebilir. Her sanat mektebi, bir öncekini “red” ile işe başlamıştır. Fakat görülmüştür ki hiçbiri, hiçbirini yok edememiş ve silememiştir. Ancak ve ancak ondan “istifade” ile bir yerlere ulaşmaya çalışmıştır.

Buna, Orhan Veli ve arkadaşlarının “ölçsüz, kafiyesiz, şairanelikten uzak” bir tarz olarak başlattıkları hareketi, “karşı bir numune” olarak gösterebiliriz. Bu hususta, *Garip* ön sözündeki ifadeler, bizce oldukça tahrirkârdır.

Deniliyor ki: *“An’ane, şiiri nazım dediğimiz bir çerçeve içinde muhafaza etmiş... Tarihin beğenerek andığı insanlar daima dönüm noktalarında bulunanlardır. Onlar bir an’aneyi yıkıp yeni bir an’ane kurarlar. Daba doğrusu kurdukları şey içlerinden gelen yeni bir kayıtlar sistemidir. Ancak ileriki nesillere intikal ettikten sonra an’ane olur. Büyük san’atkar namütenahi kayıtların içindedir. Fakat bu kayıtlar hiçbir zaman, evvelkiler tarafından vaz edilmiş değildir.”*

Burada “An’ane, şiiri nazım dediğimiz bir çerçeve içinde muhafaza etmiş...” deniliyor. Ben, bunu “sıkboğaz etmiş” gibi anlıyorum? Hayır, an’ane, hapishane değildir ve onun önü-arkası ve yanları açıktır.

Diğer cümle şöyle: “Tarihin beğenerek andığı insanlar... bir an’aneyi yıkıp yeni bir an’ane kurarlar.”

Demek ki an’ane vardır ve zaruridir. Ama bir “enkaz” üzerine “yeni bir inşa” mümkün olabilmiş midir? An’ane, eğer “enkaz” ise ve sökülüp atılması gerekiyorsa temel nasıl tutacaktır? Mevlâna, Yûnus, Hacı Bektaş Velî, Fuzulî, Bâkî, Şeyh Galib... nereye yerleştirilecektir? Ve dahası bu saydıklarım hâlâ “yeni” değil midirler? Hâlâ tazeliklerini korumuyorlar mı?

Bir başka ifadede “Ancak ileriki nesillere intikal ettikten sonra an’ane olur” deniliyor.

Peki, o nesiller, senin –yani, evvelkileri yıkan biri olarak senin- “an’ane”ne niçin sadık kalsınlar ki?

Ve “... evvelkiler tarafından vazedilmiş değildir.” O hâlde cemiyet yoktur ve bunları söyleyenin sadece kendi söyledikleri “muteber”dir. Bu düşünce; insanı, cemiyeti ve tarihi hiçe saymaktır.

Etno-fotoğrafçı Servet Somuncuoğlu, “Sibirya’dan Anadolu’ya 16 Bin Yıllık Türk Tarihi”ni anlatırken Ural, Altay ve Tanrı Dağları’nın dört bin metreyi bulan yüksekliklerindeki kayalar-daki geyik, dağ keçisi, balballar, kurganlar ve damgaların birer “mitoloji” değil, Türk tarihinin yaşanan gerçekleri olduğunu ve bunların birer tarihî “intikal” olduğunu işaretle şunları söylüyor:

“Biz Saymaltaş’ı toplayıp getirdik. 96 bin 600 sayılmış resim var Saymaltaş’ta... Şunu iyi bilmeliyiz... Orhun Anıtları Türklerin ön sözü değil, Türklerin taşlar üzerindeki son sözüdür... Türkler bir taşı yontup ona tapmayan tek millettir... Tarihin tek DNA’sı vardır o da mezar taşlarıdır. Bunlar inanç, ibadet, ölüm kültürüyle karşımıza çıkar. Kayalar üzerindeki şekiller bir süre sonra stiliğe hâle geliyor. Yani etli butlu bir geyik yerine çizgi şeklinde çiziyor. Sonra bunlar damga sistemine geliyor, harf oluyor. Soyut düşüncenin başlaması insanlık tarihinin en eski kırılma noktalarından biridir. Bizdeki soyut düşünce bana göre Çin’den falan çok önce başlamıştır. Bir harfin arkasında alfabelediği yüzlerce resim var.” (Cevizoğlu – Somuncuoğlu: 2012, 10)

S. Ahmet Arvasî, “Ahlâkın Mertebeleri ve İslâm” başlıklı yazısında şöyle diyor:

“Türk-İslâm kültür ve medeniyetinde ‘ahlâkî normları’ tayin eden ‘din’ ve ‘töre’dir. “Din” derken, yüce Allah’ın emirleri, şanlı peygamberimizin örnek yaşayışı, Ashab-ı Kiram’ın davranışları ve onların izinden giden büyük müçtehitlerin konu ile ilgili içtihatları kastedilmektedir. “Töre” derken de dinî emir ve ölçülere aykırı düşmeyen ve hatta onları “isbat eden” içtimaî alışkanlıklar, örfler ve âdetler kastedilmektedir. Evet, Türk-İslâm kültür ve medeniyetinde ahlâkın temel kaynakları “din” ve “töre”dir; ahlâk normlarımızı bunlar tayin eder, aileler, çocuklarını bu normlara göre yoğurur.” (Arvasî:1989, 199)

Büyük çaptaki medeniyet değişikliklerinin elbette ki kültürü sarsıcı faaliyetleri olabilir. Ancak mesela Türklerin İslâmiyet’i kabul etmelerindeki gibi “isteyerek” olan tesirler, zorlamasızdır/ kendi “alınan”dır. Yani İslâmiyet’in ulvilîği yanında, bünyenin de çok iyi hazmediciliği- Türk milletinin hiçbir zaman putçu olmayışı- önem taşır. Böylece “din” ile -İslâmiyet’le- “töre” kucaklanmış ve kaynaşmış olur.

Şâyet “sinsi/maksatlı/bozucu niyetli” değişimler olursa işte bunlar, sözünü ettiğimiz “gelenek, töre...vs.”nin hepsini yok etme gayretiyle başlangıçta hoş görünerek “asıl”ı tahribe/inkâra/bozmaya başlar. Bu bakımdan “millî” vasfını kazanmış olan her türlü “unsurumuzu” korumakla mesulüz.

“Kendi kalarak” ve “ben’i yaşatarak” devam etmek istiyorsak bu, böyle olmalıdır. Müşterek, kalıcı sosyal değerlerimizle onlara yeni müspet değerler katarak ve gelişerek devam etmek, “zapturaptçı” bir muhafaza değil, temeli kavileştirmedir.

Şair, edip veya herhangi bir sanatçı, herhangi bir araştırmacı veya münekkit tarafından incelenmeye başlandığında ilkönce, kendisinin veya ustasının öncesi veya yanısıra tespit edilir. Münekkit onu, maddi manevi her çehre ve cephesiyle ele alarak tahlile gayret eder. Bu durum, bize, bir şeylerin gerekli olduğunu ispat etmez mi?

O hâlde müzeler, gizleyen hapishaneler değil, her türlü kültür değerlerini muhafaza ederek nakleden, teşhir, ilham ve ibret merkezleri olarak mevki bulmamalı mıdır?

Şiirdeki/edebiyattaki “kelime” ile müzedeki herhangi bir eserin ne farkı vardır? Bilemem ama “an’aneyi yıkıp” yeni bir an’ane inşasında bulunmak isteyenler, herhâlde “evvelkiler tarafından vazedilmiş” müzelere hoş bakmamışlardır.

Evimizin duvarında, atadan “intikal” eden bir “çivi” de Altay Dağları’ndaki ecdattan kalma bir “çizgi” de bize heyecan, gurur ve çalışma azmi vermektedir, iftihar vesilemiz olmalıdır.

“Kendi kalmak” veya “ben’i yaşatmak” başkacı/yabancı/ötekici olmamak, kökten kopmamak ve sapmamaktır. Bunun yanında öz’e de bir takım “saplantılara” takılıp kalmadan, sadık kalarak dıştan ve içten -tesir değil- takviye alarak her “doğru ve güzel yeni”yi de gelenekleştirerek yürümeğdir.

Gelenek, kendinin farkında olmaktır. Kendini görmek ve idrak etmektir. Kendi kalmaktır. Ben’i yaşamak ve yaşatmaktır.

KAYNAKLAR

Arvası, S. A.; Size Sesleniyorum-1, Model Yay., İst., 1989.
Cevizoğlu, H. –Somuncuoğlu, S.; Türkler Bir Taşı Yontup Ona Tapmayan Tek Millet, Yeniçağ G, 31 Aralık 2012.

NE FARK EDER

Sen varmışsın ya da yokmuşsun
Düşler sokağı, olsa da hoş, olmasa da
Merak ediyormuşsun
Mezara kadar bende
Toprak atmadığı sürece
Gözyaşların saklı bende
Düşünme kara geceleri
Göndereceğim güneşli günleri
Sağanak, sağanak toplarım karaları
Yüreğine yağdırmam yağmurları
Sen üzülme diye yıldızları serperim
Ümit dolu yarınların saklı bende
Yeni bir günde göndereceğim
Sana en güzel düşlerini
Merak etme acıların bende
Sorma ne olur kara geceleri
İçerimdeki girdaba sakladım heceleri
Şehirlere sokmadım hüznü dolu gemileri
Fenerleri yanık unuttum. Senin düşlerinde
Martıları da bıraktım sana adanan her denizde
Yüzün gülsün diye ben de unuttum anıları
Hatırlarım da ansızın seni mutsuz ederim diye

Aysel FINDIK

YETER!

Başını dik tut kadını sen!
Yaşadıklarına inat, kaldır ellerine havaya
Ve bir sitem yolla Allah’a
Yaftan hazırır doğuştan
Dekolteyse elbisen *yollu*,
Kahkahalıysa gülümsemelerin *oynak!*
Çok geziyorsan *kahpe*, derler kadını!

Başını dik tut kadını sen!
Çocuk verememişsen kocam dediğin adama
Yapıştırırlar *kasır* damgasını alınının tam ortasına!
Fikirlerinin dudaklarından çıkmadığı
Ve söz hakkının verilmediğinin yansımasıdır
“Ben bilmem *eşim bilir!*” tabusu!

Sofrada bile öküzmüzdün sonraysa yerin
Haykır da yık artık şu kâbusu!

Başını dik tut sen kadını!
14 yaşında verdiler seni bir vicdansa
Saçlarını yolup bir köşeye fırlattılar.
Evlatlarının önünde seni yerden yere vurdular.
Ve üçüncü sayfalara aile cinayeti diye bastılar!

Ne töreden kurtulabildin ne tecavüzdün!
Tam kurtuldum derken bir an
Karşında buldun aynı kandan ağabeyini
Namus bile sende iki paralık oldu
Senin değerini beş koyun oldu.
Aşkını bile söyleyemedin sen kadını
Ve haykıramadın dünyaya
“*Feminist!*” yaftası takıldı boynuna haykırdığın anda!

Doğuştan kertilmişti yüreğinin birine
Sana sormaya ne hacet
Büyükler bir ... yemiştir elbet!
Evleneceğün adam ya köy ağası ya da akraba
Sana yazılan da çile-i müebbet!

Başını dik tut sen kadını!
Allah bile sermişken ayaklarına cenneti!
Gülümse seni üzen insancıklara.
Ve seni yaftalayanlara inat
Bağır nefesin yettiği kadar:
“YETER!”

Teoman Ali GÜNEŞ

Tarihin en problemlili halklarından biri olan İsrailoğulları, geçmişten bugüne değin her zaman huzursuzluk yaratarak insanları rahatsız etmeyi başarmışlardır. Bu özelliklerinden dolayı da dünyanın hiçbir milleti tarafından sevilmezler. Çünkü daima fitne ve fesatla uğraşarak herkesi birbirine düşürürler.

İşte bu yüzden nefret kaynağı olan bu halk zaman zaman iticiliklerinin cezasını da çekmiştir. Yakın tarih itibarıyla Dünya Savaşları esnasındaki durumlarını örnek gösterebiliriz.

Türkler bu milletle, bildiğimiz kadarıyla, 8-9. asırlarda Hazar Türklerinin, İslamiyet ve Hristiyanlığın baskılarından kurtulmak amacıyla bir siyasi manevra şeklinde Yahudiliğin Karaim mezhebini seçmek suretiyle yakınlık kurmuşlardır.

Bunun yanı sıra Tevrat'taki bazı bilgilere bakacak olursak İsraililer, Türkleri çok eskiden tanıyorlardı. Muhtemelen de Türkler onları 5. yüzyılda Türk Hunların Anadolu ve Arap Yarımadasına yaptıkları seferler sayesinde öğrenmişlerdi. Türklerin Anadolu'ya, 11. asırla birlikte büyük kitleler hâlinde gelmeleri ve fetih esnasında Türk insanının *çift* diye adlandırdığı bu halk, İsraililerdir. Türkler, Osmanlı ile hem Anadolu hem de Balkanlara yerleşince, bu coğrafyalarda yaşayan Yahudilerin yeni efendisi oldu. Ama Türk insanı ne Yahudilere ne de diğer azınlıklara hiçbir vakit ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş muamelesi yapmadı. Türkiye'nin insanları açısından durum bugün de farklı değildir. Bunun tersi olsaydı, sorarız size 600 yıllık Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü sahalarda Türk'ten ve Müslüman'dan başka insan yaşar mıydı?

On altıncı asırda, Avrupa'da Yahudilere baskılar başlayınca pek çoğu Osmanlı tebası akrabalarının yanına sığınmıştır. Bu yıllarda Türkoğlu Türkler sarayın duvarlarına kadar yaklaşamazken onlar içine girdiler. Vezirliklere, hekimbaşlıklara vs. yükseldiler. İstanbul'un en zengin ailelerini onlar meydana getirdi. Padişahların fermanlarıyla özel izinler aldılar, ayrıcalıklı kapitalist bir sınıf oluşturdular. Türk köylüsünü, esnafını sömürdükçe sömürdüler. Varlıklarının sebebi olan Osmanlı Devleti'ne faizle

para vererek bir borç batağı içine düşmesine sebep oldular.

Haçlı Seferleri sırasında, 16. yüzyılda ve 20. asrın başlarında hiçbir ön şart olmaksızın gelerek Türk topraklarına sığındılar. Türk'ün hoşgörü ortamında dillerini, edebiyatlarını, hülasa kendilerine ait ne varsa yaşadılar. Kimse de onlardan bir şey istemedi.

Bugün Türkiye'de 20.000 civarında Yahudi bulunuyor. Her türlü alanda, hiçbir ayırım gözetilmesizin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sahip olduğu bütün haklardan yararlanmaktadırlar. Bu ülkenin en zengin vatandaşlarının başında Yahudiler, Rumlar ve Ermeni asıllılar gelmektedir. Millî Mücadeleyi yapan, bu vatan, bu bayrak için ölenlerin çocukları hâlâ fakir. Gerçekte ikinci sınıf vatandaş onlar. Son zamanlarda kanlarıyla kazandıkları bu ülkeden bile çıkarılmak istenmektedirler.

Bütün bunlar bir yana İsraililer nankörce, ağabeyleri ABD'yi örnek alarak dünya ekonomisine yön vermenin rahatlığı içinde, Türkiye'yi dize getireceğini, her dediğini yaptıracağını, Orta Doğu'nun kabadayısı olduğunu sanıyor. Ama bilmiyor ki bu uyuyan kurt bir gün uyanacak.

ANLAYANA...

Zaman zaman karamsarlık çöküyor içime,
Boğulacağım sevgi oturmasa kalbime!
Gidiyorum öteye, geliyorum beriye,
Nedir bu çektiklerim, soruyorum kendime?

Seviyorum, sayıyorum canları, insanı.
Dolduruyorum, asla boş bırakmam zamanı!
Gözünü açıp kapayınca bitiyor hayat,
Değerlendirmeli her anı, her an bir anı!

Kölelikten uzak, doyusya yaşamalı.
Göç ederken yanında kim götürmüş ki malı?
Filozof olmaya hiç gerek yok bu dünyada,
Bilenler bilirler, yaşam anlamlı, manalı!

Dr. Hasan AHMET

Özet

Kökene Orta Asya'ya kadar uzanan âşıklık geleneği çok uzun yıllar topraklarımızda can bulmuş ve birçok âşık etrafında şekillenmiştir. Âşıkların kimi badeli kimi badesizdir. Halk tarafından en çok itibar gören âşık, badeli âşıktır.

Bade içen âşık, âşıklığını bir kutsiyete dayandırır. Bunun sonucunda halk tarafından daha çok itibar görür. Doğu Anadolu topraklarında geçmişten bugüne dek birçok âşık ortaya çıkmıştır.

Divan edebiyatının zirvede olduğu dönemlerde bile âşıklar adlarından sıkça söz ettirmişlerdir. Ancak bu âşıkların çoğunun hayatı yoksulluk içinde geçmiştir. Çünkü payitahttan uzak kalan âşıklar divan şairlerinin hükümdarlar tarafından gördüğü ilgiyi bir türlü görememiştir. Belki de bu ilgisizliğin sebeplerinden biri, sadece halka hitap etmeleridir.

XVII. yy. âşıklarından Ercişli Emrah da bu âşıklarımızdan biridir. Yakın zamana kadar yaşayıp yaşamadığı konusunda çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Ancak araştırmacılar tarafından yaşadığı kesin olarak belirlenmiştir.

Şiirlerinin bir kısmı bu tartışmalar yüzünden Erzurumlu Emrah'a mal edilmiştir. Ercişliler ve araştırmacılar sayesinde Erzurumlu'dan farklı olan yanları belirlenmiştir.

Birçok âşığın olduğu gibi Ercişlinin de kendine ait kendi adıyla anılan bir hikâyesi vardır. "Ercişli Emrah ile Selvihan/Selbihan" adlı hikâyede Ferhat ile Şirin'de olduğu gibi iki âşık kavuşmadan can verirler.

Anahtar Kelimeler

Âşık edebiyatı, Erzurum, Ercişli Emrah, Orta Asya, bade, kopuz, saz, semai, Selbihan/Selvihan, Türk edebiyatı.

Âşık edebiyatının kökenini Orta Asya'ya kadar indirmek hiç de yadırganamaz. İlk ozanımız, ozanların piri olarak kabul ettiğimiz Dede Korkut veya Korkut Ata, âşık tarzı Türk edebiyatının en başta gelen ismidir. Dede Korkut Anadolu'da *saz*, Orta Asya'da *kopuz* olarak bilinen ve âşıklığın simgele-

rinden sayılan çalgının mucidi olarak bilinir.

Âşık edebiyatı her daim halka hitap etmiş ve halka eğilmiştir. Sadece Türklere özgü bir tarzdır. Âşık, sazlı da olur sazsız da. Hem sazlı hem sözlü de olabilir.

Anadolu'da *âşık* terimine 13. yüzyıldan sonra rastlamaktayız. Bu terim, önceleri İslami şiirler söyleyen şairler tarafından kullanılmış, daha sonra saz şairlerinin hepsine "*âşık*" denilmiştir (Artun: 2008). Eskiden Orta Asya'da kullanılan "kam, bak-sı" gibi adlar da "âşık" anlamına gelmektedir. Âşık edebiyatı, halk edebiyatının en canlı, en sevilen kollarından biri olmuştur. Çünkü halka hitap etmesi, halkın sesi olmasından dolayı halk edebiyatı içinde her zaman daha çok ilgi çekmiştir. Âşıklar halkın anlayacağı dille yazar ve daha çok hece ölçüsü kullanırlar. Bazı âşıklar divan edebiyatının etkisiyle aruz ölçüsünü de kullanmışlarsa da pek başarılı olamamışlardır.

Araştırmacılar bir âşığın âşık olabilmesi için bir takım belli başlı kriterler belirlemişlerdir. Bunlar âşığın doğaçlama yapıp yapamadığı, saz çalıp çalamadığı, atışma yapıp yapamadığı, bade içip içmediği gibi kriterlerdir. Bazı âşıklar bade içmeden de âşık unvanıyla anılabilir. XX. yüzyılın ortalarında Ahmet Kutsi Tecer tarafından edebiyat âlemine tanıtılan Âşık Veysel badesiz âşıklara örnek olarak gösterilebilir. Bade içen âşıklar halk tarafından daha çok itibar görürler. Çünkü âşıklıklarını kutsiyet olarak gösterirler. Nitekim bu da halk tarafından daha çok muteberdir. Bade, genellikle bir pir veya Hz. Hızır tarafından, âşığa rüyasında sunulur. Bade, âşığa rüyasında üç defa sunulur. Birincisi "kendi bir, adı bin adına" yani Allah aşkına, ikincisi "pirler aşkına", üçüncüsü de "sevdiği aşkına" içilir. Daha sonra pir, âşığa "buta gösterme" adı verilen bir sevgili yüzü gösterir. Âşık, güzele yönelince pir ve güzel ortadan kaybolur (Artun: 2008). Âşık, sabah uyandığında rüyanın etkisiyle saz çalıp şiir söylemeye başlar ve diyar diyar gezerek rüyasında gördüğü güzeli aramaya koyulur.

Âşıkların rüyalarında içtikleri bade iki türüdür:

Er dolusu: Rüyasında er dolusu içen âşıklar genellikle kahramanlık özelliği gösteren âşıklardır. Dadaloğlu ve Köroğlu er dolusu içen âşıklara örnek gösterilebilir.

Pir dolusu: Rüyalarında pir dolusu içen âşıklar ise sevgili hasretiyle yanıp tutuşan âşıklardır. Bunlar diyar diyar gezerek rüyalarında gördükleri sevgilileri ararlar. Kısacası pir dolusu içen âşık, hayatı boyunca çile çeken cefakâr âşıktır. Âşık Kerem, Âşık Sümmâni, Âşık Şenlik, Ercişli Emrah bu tip âşıklardandır.

Âşık şiiri denilince akla koşma gelir. Âşıklar, koşmalarını her yöreye göre değişen özel ezgilerle okurlar. Bu ezgilere “hava” veya “makam” adı verilir. Şekil bakımından nerdeyse aynı olan ve kesin çizgilerle ayırlamayan destan, koşma, türkü, semai vb. ancak okunuşlarına yani ezgilerine göre birbirinden ayrılır (Artun: 2008). Âşıklar koşmalarında genellikle aşk, özlem, zamandan şikâyet, doğa, ölüm gibi temaları işlerler.

Anadolu 1071’den itibaren kapılarını Türklere açmıştır. Bu yüce topraklarda birçok ilim adamı, edebiyat sevdalısı ve özellikle halk sevdalısı insanlar yetişmiştir. Merkezden (İstanbul’dan) uzak, kırsal kesimlerde yetişen, medrese eğitimi görmeyen, bazılarının adı sanı unutulmuş keşfedilmeyi veyahut yazdığı şiirleri, destanları derlenmeyi bekleyen birçok şairimiz vardır.

17. yüzyılda yaşadığına inanılan ve çoğu kez adaşı Erzurumlu Emrah’la karıştırılan bir âşığımız vardır. Ercişli Emrah, araştırmacıların yaşayıp yaşamadığı konusunda yakın zamanlara kadar ortak bir görüşe varamadığı bir âşığımızdır. Ancak Sakaoğlu’na göre, Ercişli Emrah adıyla şöhret bulmuş bir âşık yaşamıştır ve bunun şiirlerinin bir bölümüyle örülmüş bir halk hikâyesi tasnif edilmiştir. Âşık Emrah adlı bir saz şairinin yaşadığının en inandırıcı delili, Erciş ve çevresinde onun adına söylenen şiirlerin çokluğu kabul edilmelidir. Yaşamayan kişinin adına şiirler söylenemeyeceği açıktır. Ayrıca, gerek hikâye ile doğrudan bağlı gerek onunla hiç ilgisi olmayan şiirlerin üslup, söyleyiş ve kelime hazinesi bakımlarından benzerlik göstermeleri de iki ayrı Emrah’ın varlığı hususundaki

tereddütleri ortadan kaldıracak kadar kuvvetli bir delil sayılmalıdır (Sakaoğlu: 1987, 19).

Badeli âşıklarımızdan Ercişli Emrah, tıpkı diğer badeli âşıklarımız gibi rüyasında bade içer. Yalnız Emrah’ın bu badeyi küçük yaşta içtiği söylenmektedir.

Âşık Emrah, Ercişlidir. Babası Âşık Ahmet, Erciş Kalesi Beyi Miroğlu Mahmut’un âşığıdır. Onun meclisinde saz çalıp söylemektedir. Bir gün gene saz çalıp söylerken oğlu küçük Emrah içeri girer. O da saz çalmak ister ancak acemidir. Sazın tellerini koparır. Babası da Emrah’a bir tokat vurur. Emrah ağlayarak kaçar. Erciş yakınında bir mezarlıkta uyurken rüyasında pir eliyle bade içer (TDEA: C 3, 40).

Ercişli Emrah, şiirlerinde *Emrah* mahlasını kullandığı için onun bazı şiirleri Erzurumlu Emrah’a mal edilmiştir. Erzurumlu’nun medrese eğitimi görmesi ve şiirlerinde aruz ölçüsünü baz alması Erzurumlu’nun şiirlerinin Ercişliye mal edilmemesi engellemiştir. Bazı araştırmacıların yaşamış olmasına dahi şüphe ile baktıkları Ercişli Emrah’ın hayatı hakkındaki bilgiler genel olarak kendi şiirlerine ve ismi etrafında teşekkül etmiş halk hikâyesine dayandırılmaktadır (Sakaoğlu: 1995, 274). Bu itibarla 17. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Ercişli Emrah’ın doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir.

Saim Sakaoğlu, Ercişli Emrah’ın sanatıyla ilgili değerlendirmelerinde referans olarak Mehmet Fuat Köprülü’nün “Erzurumlu Emrah” adlı eserine başvurur. Bu eserde Ercişli Emrah’ın Erzurumlu’ya mal edilen şiirlerini de kapsayan değerlendirmeler, onun sanatının gücünü göstermesi bakımından dikkate değerdir. Köprülü’ye göre halk diliyle ve halk zevkine göre yazılmış bu şiirler, kendisinden sonra gelen saz şairleri tarafından taklide çalışılmıştır (Sakaoğlu: 1987, 7-8).

Ahmet adlı bir âşığın oğlu olan Ercişli, hayatı ile ilgili tek belge olan bir cönkten ve kendisine ait bir şiirinden anlaşıldığı üzere Karakoyunlu âşıklarındandır (Sakaoğlu: 1987, 19):

*Man Emrah diyeler Kara koyunnu
Namertler içinde yigit oyunnu*

*Kaz kimi pısmanlı erkek boyunnu
Biz Türkük Türklükten dermanımız var*

Emrah, şiirlerinde hep duru bir Türkçe kullanmıştır. Emrah'ın dili yalın, üslubu özentisizdir. Söylemek istediklerini açıkça söyler. Şiirlerinde sanatlı sözlere yer vermez, halkın diliyle özellikle yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere kendi yöresine ait şiveyle yazar. Yaşadığı dönemde divan edebiyatı ve divan edebiyatının kaynağı olan Arapça ve Farsça kelimeler oldukça revaçta olmasına rağmen Ercişli Emrah halkın dilini kullanmıştır. Belki de bu medrese eğitimi görmemesine bağlanabilir. Kendinden önce yetişen hiçbir âşıktan etkilenmemiştir. Araştırmacılar onun bu yeteneğini babasının da bir âşık, aynı zamanda oğlu Ercişli Emrah'ın hocası olmasına ve bade içmesine bağlamaktadır.

Kendinden önce yaşamış birçok âşıktan olduğu gibi Ercişli Emrah'ta da beşerî aşk, ağır basar. Onun şiirlerinde, ilahi aşktan örnekler bulmak güçtür. O, sevgilisine fani dünyada kavuşmak ister. Onun şiirlerinde tasavvuf düşüncesine kesinlikle yer almaz.

Genellikle koşma ve semai söylemiştir. Birkaç tane de destanı vardır. Araştırmacılar özellikle Hikmet Dizdaroğlu, Ercişli Emrah'ın yüz kadar şiiri olduğunu belirtmiştir. Ancak Saim Sakaoglu'na göre bu sayı kesin değildir. Âşıkların şiirlerinde kullanıldığı tipik benzetmeler Ercişli'nin şiirlerinde de mevcuttur. Yalnız Ercişli bu benzetmeleri kendi üslubu ve kendi yöresinin şivesiyle yorumlamıştır. Onun şiirlerindeki benzetmeler divan edebiyatının aksine halkın anlayacağı bir dile sahiptir. Örnek vermek gerekirse:

*Sallana sallana gelen sonayı
Selbi'ye benzettim güller içinde
Al kaftana yeşil kızrabı tahmış
Durnaya benzettim güller içinde*

*Han Selbi'min yanabları allıdır
Ağ elleri deste deste güllüdür
Gözel seven yiğit haldan bellidir
Melil mahzun gezer eller içinde*

*Emrah der ki yerden üze basmazlar
Umudunu ol Mevlâ'dan kesmezler
Gözel sevdi diye yiğit asmazlar
Bir zaman söylenir diller içinde*
(Sakaoglu: 1987, 87).

(Selbi :Kavak, Karab: Kılıç veya bıçak kızı, Durna: Turna)

Yukarıdaki şiirden de anlaşıldığı gibi Emrah'ın benzetmeleri gayet açıktır. Şivesi Erzurum şivesidir. Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Genellikle şiirlerinde kullandığı yarım kafiye çeşidini bu şiirinde de görmek mümkündür.

Emrah bazı şiirlerinde kendinden önce yaşamış âşıklara da telmih yapmıştır. Ancak Saim Sakaoglu'na göre Ercişli bu telmih sanatını bilinçli olarak yapmamıştır. "Hemen her âşığın şiir ufkunu süsleyen edebî ve ezeli âşıklar Leyla ile Mecnun, Emrah'ın mısralarında da can bulup yerini almıştır" (Sakaoglu: 1987, 54):

*Hey ağalar hey gaziler
Kollar kolçağa yaslanıp
Yabar üreğim sızılar
Sinem bıçağa yaslanıp*

*Yaz gelende çaylar abar
Aşk ataşı ürek yabar
Leyli çıkmış yola babar
Mecnun bir dağa yaslanıp*

*Âşıklar çeker zarı
Erisin dağların karı
Ağaçlar yetirip barı
Meyve yaprağa yaslanıp*

*Emrah diyer Süleymanlar
Biz burdayız hani onlar
Aslan kimi kahramanlar*

Kara toprağa yaslanıp (Sakaoglu: 1987, 142).
(Ürek: Yürek, Bar: Meyve ağaçlarının veya sebzelerin çiçekleri)

Gördüğümüz gibi Emrah, Leyla ile Mecnun'a atıfta bulunmuştur. Leyla ile Mecnun'dan başka Sultan Süleyman'a da atıfta bulunmuştur. Sultan Süleyman, çoğu zaman gösterişin sembolü olarak anılır. Yalnız Emrah burada ölümün sembolü olarak gösteriyor. Emrah'ın bu şiiri, sekizli hece ölçüsüyle kaleme alınmış bir semai örneğidir.

Emrah'ın şiirlerinde sunduğu aşk, aradığı gerçek bir güzellik ve kavuşulması gereken bir sevgili üzerinedir. Dolayısıyla Emrah bu dünya şairidir. Şiirlerinde acı tatlı yönleriyle bu dünyayı dile getirir (Saraçoğlu: 1999, 91-92):

*Okunur ismine ayet
Sürabidir belin gayet
Gün be gün saat be saat
Artmadadır şanın Leyli*

Karacaoğlan şiirlerinde geçen (göğüs vb.) sevgilinin uzuvlarına Ercişli'nin şiirlerinde de rastlamak mümkündür

*Gidin diyin anasına
Öğüt versin sonasına
Körpe kızın sinesine
Bir çift nar düştü nar düştü
...
Memeler baş kaldırmış
Zencir çekmiş sinesine
...*

*Ezel bahar yaz ayları gelende
Göz düşer selbinin nar tanesine
Yığıldı sarraflar kıymet biçmeye
Bin tümen yetmedi bir memesine* (Saraçoğlu: 1999, 96):

Görüldüğü gibi Ercişli'nin şiirleri kavuşulması gereken bir sevgili üzerinedir. Ancak bunu çoğu araştırmacımız veyahut bazı kesimler sapıklık olarak görmektedir. Ancak bu şairler âşıktır. Âşık oldukları kimseler de bu dünyanın fani kimselelidir. Bu âşıkları yollara düşüren diyar diyar gezdiren de sevgilileri ve onların uzuvlarıdır. Bu olay bana göre asla bir sapıklık veya kötü bir düşünce değildir. Çünkü âşıklar genç yaşta yani ergenlik çağlarında bir güzele tutuldukları için sevgiliyi de bu yönden düşünmüşlerdir. Hangimiz ergenlik döneminde âşık olduğumuzu düşünmedi? Freud, Karacaoğlan'ın şiirlerindeki bu uzuvları şöyle açıklamıştır: “Sanatçının yaratma gücünü çocukluk çağında bilinç dışına iten özlemlerin bilinçli bir şekilde ortaya konuluşu.”

Ercişli, şiirlerinde dağlara, hayvanlara, ağaçlara, sevgilinin diğer uzuvlarına (kaş, göz, yanak, saç, boy vb.) da benzetmeler yapmıştır. (Bu konu

hakkında detaylı bilgi için Saim Sakaoğlu'nun ve Ali Saraçoğlu'nun “Ercişli Emrah” adlı kitaplarına bakınız.)

Ercişli'nin şiirlerinde geçen benzetme unsurlarının başında “sona” gelir. Sona “Selbihan/Selvihan”dır, kısacası Emrah'ın peşinde koştuğu güzeldir (Sakaoğlu: 1987, 50). Hem semailerinde hem de koşmalarında bu benzetmeye oldukça sık rastlanır:

*Sebernen oğradım göl kırağına
Sonam meni gördü üzmeğe durdu
Kanadını çaldı suyun üzüne
Çığa tellerini düzmeğe durdu*

*Men gittikçe sonam gitti ırağa
Yandı kara bağrım döndü fırağa
Huri tek silkindi çıbtı kırağa
Humar gözlerini süzmeğe durdu*

*İstedim kendimi bu göle atam
Elimi uzatıp yavrıyı tutam
Bir hayal eyledim sarılıp yatam
Vefasız gönlümü üzmeğe durdu*

*Emrah şahin aldı elden laçını
Yel estikeğe döker bele saçını
Arzuhal eyledim visal başını
İnci dişlerin düzmeğe durdu*
(Sakaoğlu: 1987, 122).

(Oğradım: Uğradım, Fırak: Ayrılış, ayrılık, Irak: Uzak Laçın: Kartal, şahin, atmaca, Baş: Öpücük)

*İki kaşlı karanın
Ah elinnen dad elinnen
Zülfü siyah mahparanın
Ah elinnen dad elinnen
Ağ elleri nakışlının*

*Ağca ceylan sekişlinin
Nergis kimi kokuşlunun
Ah elinnen dad elinnen*

*Sefil Emrah şu sonanın
Yayladan göle konanın
Hem atanın bem ananın
Ah elinnen dad elinnen* (Sakaoğlu: 1987, 137).
(Dad: Öl anlamında, yok olmak)

Bilindiği üzere “sona” bir dişi ördek çeşididir. Emrah burada “Sona”yı sevgilisinin yerine koymuştur. Birinci şiir koşma biçimiyle 6+5=11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirde Erzurum şivesini görmek mümkündür. Bu üslup Emrah’ı çağdaşlarından ayırmıştır. İkinci şiir, bir semaidir. Görüldüğü gibi sekizli hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır.

Edebiyatımızda çok sayıda aşk hikâyesi, âşıklar etrafında vukuu bulmuştur. Avrupa’da bu derleme çalışmaları Ignác Kúnos’la başlamıştır. Biz de ise XX. yüzyılın ortalarında derleme çalışmaları, araştırmacıların sahalara inmesiyle başlar. Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Yaralı Mahmut, Âşık Garip, Arzu ile Kamber vb. hikâyeler bu çalışmaların ürünü olarak gösterilebilir.

17. yüzyıl âşıklarından Ercişli Emrah’ın da kendi adıyla anılan ve anlatıla gelen hikâyesi vardır. Ercişli Emrah ile Selvihan/Selbihan adlı hikâye üzerine Muhan Bali, bir doktora çalışması yapmış ve hikâyenin varyantlarını tespit etmiştir. Bu çalışma diğer araştırmacıların başvuru kaynağı olmuştur.

Emrah, genç yaşta Miroğlu’nun kızı Selvihan’a âşık olup sevgilisinin ardından İran’ı ve Azerbaycan’ın batı kesimlerini gezmiş, gördüklerini duru bir Türkçe ile anlatmıştır.

16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başları, Osmanlı İmparatorluğunun içte ve dışta birçok sorunla karşı karşıya kaldığı dönemdir. İçte ayaklanmalar ve kargaşa sürerken bu arada İran Şahı Şah Abbas da Osmanlı toprakları üzerinde hâkimiyet kurmak için ordularını gönderiyor, şehirler ve kaleler işgal ediliyordu. İşte böyle bir ortamda Osmanlı Devleti’nin doğusunda yer alan ve Osmanlı’nın kale kentlerinden biri olan Erciş’te de büyük bir aşkın ilk kıvılcımları parlıyordu. Erciş Kale Beyi Miroğlu Ahmet Bey’in divan âşığı Âşık Ahmet’in oğlu Emrah, pır elinden bade içerek Kale Beyi Miroğlu Ahmet Bey’in kızı Selbihan’a âşık oluyordu. Sonra bu aşk büyüdükçe büyüdü. Aşk büyüdükçe ayrılıklar ve acılar da ardından gelmeye başladı.

*Bir nazenin bana gel gel eyledi
Varmasam incinir, varsam incinir
Nazîk ellerinnen ince belinnen
Sarmasam incinir sarsam incinir*

Birgün Osmanlı topraklarına giren Şah Abbas, Van Kalesi’ni kuşatır. Fakat kale halkı, dayandıkça dayanır. Sonunda Şah Abbas pes eder ve geri dönmeye karar verir ama geri dönerken askerleri de Erciş Kalesi’ne saldırır. Kale Beyi Miroğlu Ahmet Bey öldürülür ve kızı Selbihan da İsfahan’a kaçar. Bir süre sonra Emrah da konağa gelir. Gelir ki ne görsün? Miroğlu Ahmet Bey öldürülmüş, konağı yağmalanmış, Selbihan ise kaybolmuştur. Emrah üzüntüsünü içine atar ve Selbihan’ı Erciş’te aramaya başlar:

*Yüz bin dert çekmişem bin daha gerek
Çok ömür ister ki bir daha görek
Yarım elden aldı o zalım felek
Hoyrat dost bağınnan gül aldı gitti*

Selbihan’ı Erciş’te bulamayan Emrah, Selbihan’ın kaçırıldığını anlayınca anası ve babasıyla helalleşerek yollara düşer. Ovaları, yaylaları, dağları yol edinir kendine. Bu arada geride anasıyla babası yalnız kalmışlardır. Onları da aklından çıkaramaz. Fakat Selbihan aşkına yollara düşen Emrah için artık geri dönüş yoktur:

*Katar katar olmuş giden durnalar
Sizler de bilirsiniz bâllarımız
Sulada sevdiğim öz anam atam
Deyin gözlemesin yollarımız.*

Mecnun’u Leyla için çöllere, Ferhat’ı Şirin için dağlara, Kerem’i Aslı için gurbete düşüren aşk, Emrah’ı da yollara düşürür. Dağlara, turnalara, seher yeline seslenerek Selbihan’ı bulmaya çalışır.

*Emrah emeklerin olmasın heba
Kuluna yardımcı Hazret-i Mevla
Ricam budur sennen ey bad-ı saba
Emrah geldi diye bir haber eyle*

Bu arada Şah Abbas, Selbihan’la evlenmek ister. Selbihan, zaman kazanmak için bir şart koşar: Şah bir bağ yetiştirecek, bağ barını verince de onunla evlenecektir. Aradan yedi yıl geçer. Emrah Selbihan’ın izini süre süre İsfahan’a varır. İsfahan’da düğün şenlikleri kurulmuştur. Şah Abbas’ın Selbihan’la düğün hazırlıkları yapılmaktadır. Emrah, Şah Abbas’ın yanında kendisine yardımcı olsun diye götürdüğü Sahat Çukuru’nun Bey’i Yakup Han’ın yardımıyla Şah’ın huzuruna

çıkar. Saz çalıp şiir söylerken Selbihan'ın sevgilisi olduğunu ima eder.

*Emrah der ki tundan tuna atıldım
Kul olup da her diyarda satıldım
Selbi'nin elinden yandım, yakıldım
Sen de bencileyin yanarsın Şah'ım*

Bunun üzerine Şah, onların birbirlerini sevdiklerini ve badeli âşıklar olduğunu anlar. Selbihan'ı Emrah'a vermeye razı olur. Fakat Şah'ın hanları buna itiraz ederek Emrah'a zehir içirip badeli âşık olup olmadığını denemek isterler. Emrah, Selbihan'ın elinden içeceğini söyler:

*Emrah der ki yâr elinden naçaram
El uzatır tûlbendini açaram
Şahlar zehber verse korkmaz içerem
Ko desinler öldü bir yâra sebep*

Şah, Emrah'ı denedikten sonra ona, hazırladığı güveylik elbisesini ve bir ferman vererek değişik hediyelerle birlikte düğününü yapmak üzere Yakup Han'la Erciş'e gönderir. Emrah, yolda Yakup Han'ı Sahat Çukuru'nda kalmaya razı ederek Selbihan'la birlikte Erciş'e gelir. Düğünden önce köşk yapmaya başlar. Fakat Emrah, köşk yapımıyla uğraşırken kardeşleri Selbihan'ı Tiflis Hanı olan amcaları Kuğu Han'ın yanına kaçırlar. Orada Selbihan'ı amcalarının oğlu ile nişanlarlar. Bunu haber alan Emrah, babasının ısrarı üzerine onu da yanına alarak tekrar yollara düşer. Bu arada birçok yere yolu düşer.

*Ağalar gurbetten geldim
Geldim ki nazanım getmiş
Salam bana hor göründü
Salınıp gezenim getmiş*

Sonunda Selbihan'ı Tiflis'te bulurlar. Emrah, Selbihan'ı bulup hasret giderirken yakalanıp zindana atılır. Kuğu Han, Emrah'ın başını vurduracakken hanları araya girerek önce Emrah'ın dinlenmesini, sonra da suçu varsa cezalandırılmasını isterler. Emrah sazını alır, başından geçenleri anlatır ve kendisine Şah tarafından ferman verildiğini belirterek sözlerini bağlar:

*Biçe Emrah derler Karakoyunnu
Namertler içinde yiğit oyunnu
Kaz kimin pısmanık erkek boyunnu
Biz Türk'ük Türklükten demanımız var.*

Emrah, derdini anlatırsa da Kuğu Han, onun başını vurdurmaya kararlıdır. Çünkü ferman Erciş'te kalmış, ayrıca Kuğu Han, Selbihan'ı da oğluyla nişanlamıştır. Bunun üzerine Âşık Ahmet, mecburen İsfahan'a giderek durumu Şah Abbas'a anlatır. Şah Abbas'ın emriyle Yakup Han, bir grup askerle Tiflis'e gelerek Emrah'ı kurtarır ve Erciş'e dönerler. Fakat bu defa Erciş yakınlarında önlerine İran Çapakurları çıkar. Emrah onlara başından geçenleri anlatır. Yorgun, bitkin ve perişan hâldeki Emrah'ın anlattıklarına inanmayan ve Selbihan'ı Emrah'a yakıştıramayan Çapakurlar, Selbihan'ı alır götürürler. Bu duruma çok üzülen Emrah, babasıyla birlikte Erciş'e hareket eder. Erciş'te hastalanan ve yataklara düşen Emrah, yine birgün ölüm hâlinde hasta yataken aniden doğrularak babasından duvarda asılı duran sazını ister. "Baba Selbihan'ın kokusu geliyor" diyerek bir türkü söyler. Bu onun son türküsü olur:

*Emrah'ın sevdiği Selbi sen misen
Sağ elin sinemde geçdiren misen
Ağır salacama götüren misen
Namazım kalmaya yâr sefa geldin*

Türkü bittiğinde Selbihan karalar giyinmiş bir hâlde odaya girer. Emrah, Selbihan'ın geldiğini görür ve gözlerini Selbihan'a doğru çevirir. Uzun uzun bakışırlar. Selbihan, Emrah'ın elini tutmak için yanına yaklaşır. Fakat Emrah, o esnada ruhunu teslim eder. Bunu gören Selbihan feryat ederek çığlıklar atar. Selbihan'ın bu çığlıkları günlerce Erciş Ovasında yankılanır.

Emrah'ın naşı, mezara konulurken Selbihan cemaatin önüne geçer: "Ey cemaat edeceğim duaya âmin deyin" diyerek ellerini açar ve Allah'ın kendi canını da alması için dua eder, sonra da kendisini Emrah için açılan mezarın içine atar. Yan yana iki mezar açılır. Mezarlardan birisine Emrah'ı, diğerine de Selbihan'ı koyarlar.

Rivayete göre, o günden sonra Selbihan'ın mezarı üzerinde beyaz güller, Emrah'ın mezarı üzerinde ise kırmızı güller açmaya başlar. Yıllarca yörenin kızları bu gülleri kopararak niyet tuttular.

Özetini vermeye çalıştığımız Emrah ile Selbihan hikâyeleri Doğu ve Güney Anadolu'da birbi-

rinden farklı beş ağızda söylenmektedir. Bu ağızları karşılaştıran Ali Saraçoğlu aşağıdaki belirlemeleri yapmaktadır:

Emrah ile Selvihan hikâyesinin Erzurum ağızı yedi, Erciş ağızı Emrah ile Selvihan hikâyesi ise başlıca on parçaya bölünebilir.

Aşk, her iki ağızda da bir nevrüz sabahı başlar. Emrah, Çelebibağı (Ercişin 5 kilometre batısında, Van Gölü sahiline kurulmuş tarihî bir köy) yöresinde Şeker bulağının üstünde, uyurken pir elinden pir dolusu bade içerek Selvihana âşık olur.

Erzurum anlatışında sevenler: Emrah, Şah Abbas, Tiflis Hâkimi Kuğu Han'ın oğlu Mirze Ali; Sevilen: Selvi, Aldatıcı: Kuğuhan ve Selvi'nin kardeşleri, Yardımcı: Yağıp Han, Selvi'nin tayası Nazlı, Emrah'ın babası Âşık Ahmet'tir. Erciş anlatışında Selvi'nin kardeşleri yoktur.

Gaziantep anlatışında (Ali Rıza Yalgın derlemesi) Âşık Ahmet, Erciş'e hariçten gelir. Selvi, İran padişahının kızıdır. Emrah, Erciş'te bade içerek İran'a Selvi'yi aramaya gider. Hikâyenin kahramanları Emrah, Selvi, Âşık Ahmet, Serverşah, Acemşah, haramiler başı Ahmet Turan'dır.

Erciş anlatışı ile Gaziantep anlatışının birlik motifi, Emrah'ın esirliğidir. Gaziantep anlatışında Emrah, haramiler başı Ahmet Turan'ın, Erciş anlatışında ise Ağrı Dağında bir mağarada kurtlar başının elinde uzun zaman esir olarak kalır. Erciş anlatışında *Selvi* adı *Selbihan* olarak geçer.

Erciş ve Erzurum anlatışlarının birleşik motifi önceleri Selbihan-Selvihan'ın âşık olan Şah Abbas'ın, sonradan Emrah'ın ve sevgilisinin koruyucu ve kurtarıcıları oluşudur. Yedi parçaya bölünebilen Erzurum anlatışının ikinci ve üçüncü kısımlarında Emrah üç defa hasım âşıklarla meydanlaşır:

1. Erciş'te Miroğlu'nun sarayında Âşık Ahmet'le
2. Horasan'da Hasan Han'ın divanında Lezgi Ahmet'le
3. İsfahan'da Şah Abbas'ın huzurunda Âşık Abbas'la.

Emrah bu üç meydanlaşmada da hasımlarını mat ederek sazlarını almaktadır.

Ali Rıza Yalgın derlemesinde Emrah, Koca Âşık ve Serverşah ile meydanlaşmakta, her ikisini de mat etmektedir. Bu iki hikâyede ve şiirlerinde divan tesiri yok denecek kadar azdır. Emrah ile Selbihan hikâyesinin Erciş ağızı:

1. Emrah'ın çocukluğu,
2. Babası ile Miroğlu'nun divanında meydanlaşması,
3. Şah Abbas'ın veziri Şah Budak'ın Van Kale-sini muhasarası,
4. Şah Budak'ın adamlarının Erciş'te, hayvan bahçesinde Selbihan'ı kaçırmak için İran'a götürmeleri,
5. Emrah'ın Selbihan'ı aramaya çıkması ve Şah Abbas'ın yanında bulması,
6. Emrah'ın Şah Abbas'ın âşıkları ile meydanlaşması,
7. Erciş'e dönüş,
8. Kuğuhan'ın oğlunun Selbihan'ı kaçırması,
9. Emrah, Kuğuhan'ın yüzünde ve işkencede,
10. Yağıp Han'ın yardımı ile Emrah'ın zindandan kurtuluşu, ikinci dönüş ve son parçalarına bölünmüştür.

Her üç anlatışta da adlarının değişik olmasına karşılık bazı kahramanlar aynı hareketlerde bulunmakta, aynı olaylara sebep olmaktadır (Saraçoğlu: 1999, 115-174), (Sakaoğlu: 1987, 57-66), (Artun: 2008, 285-287).

Görüldüğü üzere pek çok âşık hikâyesinde olduğu gibi Emrah ile Selvihan/Selbihan hikâyesi de kötü bitmektedir. Belki de bu iki âşık kavuşsa hikâyeleri bu kadar dillere destan olmazdı. Tarihe baktığımız zaman Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı vb. âşıkların hikâyelerinde sevdalılar kavuşmamıştır. Ercişli'nin yârini yani Selvihan'ı gördükten sonra ruhunu teslim etmesi oldukça acıktır. Selvihan'ın da sevdiğinin ölümüne dayanamayıp Allah'a yalvarıp canını almasını istemesi ve Allah tarafından canının alınması klasikleşmiş bir motifi örneğidir. İki sevgilinin yan yana gömülmesi ve mezarlarında gülün bitmesi çoğu âşıkların mezar motiflerine örnek olarak gösterilebilir. Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin bunlardan bazılarıdır. Bazı âşıkların ise *cadı kadın* diye tabir edilen kötü biri

tarafından kavuşmamış öldüklerinde bile mezarlarından çıkan gülün tam birbirine diyeceği zaman aralarına karaçalı ya da diken girmiştir. Ferhat ile Şirin hikâyesi buna örnektir.

Doğu Anadolu bölgesinin suyundan mı kaynaklanıyor, bilinmez ama tarihte binlerce âşık bu topraklarda can bulmuştur. Ercişli de bunlardan biridir. Hikâyesinden, şiiirlerinden anlaşılacağı üzere yaşamı genellikle Doğu Anadolu ve bugünkü Azerbaycan topraklarında geçmiştir.

Ercişli'nin mezarı konusunda her zaman çeşitli söylentiler olmuştur. "Ercişli ihtiyarların anlattıklarına göre Emrah, Egans'ta ölmüştür. Cesedi mezarı konulurken Selbihan da mezara atılmış ruhunu teslim etmiştir" (Sakaoğlu: 1987, 29).

Ercişli Emrah'ın mezarının kesin yeri bilinmemektedir. Erciş'in ileri gelenleri tarafından Ercişli Emrah'a ait olduğu söylenen iki mezar yeri gösterilir. Birincisi Erciş Kalesinde, ikincisi ise köşkünün yıkıntısı otuz, otuz beş yıl önceye kadar duran Köşklübağ'dadır (Saracoğlu: 1976, 318).

Bir başka Erciş derlemesine göre ise, babası Selbihan'ı sır kâtibinin oğluna verir. Selbihan, gerdek gecesi "Emrah, Emrah" diye diye ruhunu teslim eder. Selbihan'ın ölümüne günlerce ağlayan, onun mezarı başından ayrılmayan Emrah'ı bir daha kimse göremez (Sakaoğlu: 1987, 29).

Halkın içinde bu şekilde yaşatılan Ercişli'nin mezarı hususu Ercişlileri uzun bir müddet bu şekilde oylamıştır. Ancak Ercişli'nin bazı şiiirlerinin Erzurumlu'ya mal edilmesi Erciş halkını bir dernek kurmaya yöneltmiştir. 1977 yılında Ercişliler "Turizm Tanıtma Ercişli Âşık Emrah'ı Koruma ve Yaşatma Derneği"ni kurmuşlardır.

Derneğin faaliyetleri arasında sözlü gelenekte yaşayan Emrah'ın şiiirlerini derlemenin yanında, Emrah'a ait maddi kültür unsurlarını bulup çıkarmak da vardır. Bu amaçlarla faaliyete başlayan Dernek, 19 Temmuz 1984'te Ercişli Emrah ve Selbihan'a ait olduğunu iddia ettikleri bir mezar taşı bulurlar.

Bulunan taşın Ercişli'ye ait olup olmadığını incelettirmek için kaymakamlık vasıtasıyla Kültür Bakanlığından yardım istenir. Bunun üzerine Mİ-

FAD, Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'nu görevlendirir. Kırzioğlu 29 Mart 1985'te Erciş'e gelerek taşı yerinde inceler. Taşın bulunuşuyla ilgili sözlü rivayetleri de içeren genişçe bir rapor hazırlar. Baş taşının özelliklerini ve ölçülerini gösteren bir çizimi de raporuna ekler (Bekki: 1995, 1-3).

Bu tarihten sonra yapılan çalışmalarda -çekinmeli de olsa- Emrah ve Selbihan'ın mezar yeri Erciş Çelebibağ'ı Kasabası Eski Erciş Mezarlığı olarak gösterilmiştir.

Bu tarihten sonra taş ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak, kendisi de Ercişli olan Emrah sevdalısı Ali Saraçoğlu, Fahrettin Kırzioğlu'nun raporunda daha çok sözlü anlatılara yer verdiğini dile getirerek taşla ilgili bazı tereddütlerin olduğunu ileri süren bir rapor hazırlar. 17 Eylül 1990'da raporunu Kültür Bakanlığı'na sunarak taşın tekrar incelenmesini ister.

Saraçoğlu'nun raporunu dikkate alan Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı konuyla ilgili olarak Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Beyhan Karamağralı'yı görevlendirir. Karamağralı 09 Ağustos 1991 tarihinde Erciş'e giderek taşı yerinde inceler ve bir rapor düzenleyerek Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığına sunar.

Karamağralı raporunun girişinde, genel olarak taşın yapısı ve motiflerini inceledikten sonra şu tespitte bulunur: "Bugüne kadar incelediğim mezar taşları içinde sadece ölünün ilk isminin yazıldığı başka örnek görmedim. Bütün ölümler babalarının isimleri ile anılırlar. Ayrıca İslâmî mezar taşlarında isim ve ölüm tarihinden sonra en azından "ruhuna fatiha" ibaresi bulunur. Bu taşta mezar kitabesi geleneğine uyulmamıştır. Bu durum, bu yazının (ءارم) taşta sonradan nakledilmiş olduğunu göstermektedir."

Prof. Dr. Karamağralı raporunun sonuç kısmında ise şöyle demektedir: "Emrah ismi sonradan yazılmış olmalıdır. Üzerinde bulunan tipik haç motifi sebebiyle bu taş bir Ermeni'ye aittir. Figürlerin itinasız ve çok net olarak yapılmamış olması, ölünün en çok sevdiği şeyin taşta işlenmiş bulun-

ması, bütün bunlara ilave olarak işlenmiş sahayı çerçeveyeleyen zigzag motifleri ile haç ve onu alttan çeviren dilimli kemer bu taşın XVIII-XIX. yy. da yapılmış olacağını göstermektedir.

Bütün bu yazdıklarımızın özü olarak bu mezar taşının Ercişli Emrah'a ait olamayacağını ifade edebiliriz” (Bekki:1995, 1-3).

Bulunan bu taşın Emrah ve Selbihan'a mal edilmesinde çok uzun süre Ercişli'nin Erzurumlu'nun gölgesinde kalması ve şüirlerinin ona mal edilmesi yatar.

Ercişli'nin mezarı konusunda söylentiler devam etse de Ercişli Emrah bu makalemizden ve araştırmalarımızdan da anlaşılacağı üzere yaşamış, güçlü bir âşiktir. Kendisinden sonra gelen birçok âşığı etkilemiştir. Ercişlilerin ahde vefa örneği gösterip âşıklarına deyim yerindeyse, hemşerilerine sahip çıkması gerçekten takdire şayandır.

KAYNAKLAR

- Alper, Cengiz; Çeşitli Yönleri ile Van” 4. baskı.
Artun, Erman; Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı, 2008.
Bekki, Salahaddin; “Ercişli Emrah'ın Şiirlerindeki Sevgili İmajı”, Erciyes, Yıl 18, Sayı 214, Ekim 1995.
Bekki, Salahaddin; Ercişli Emrah'ın Şahidesi ve Mezar Taşı Üzerine.
Bekki, Salahaddin; Büyük Halk Hikâyelerimizden Emrah ile Selvi'deki Revan Üzerine Deyişler, Türk Dili, S 144, Eylül 1963.
Bekki, Salahaddin; Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi Üzerine, Türk Folklor Araştırmaları, S 304, Kasım 1974.
Gazioğlu, Celal; Bütün Yönleriyle Tarih ve Kültür Hazinesi Erciş.
Gazioğlu, Celal; İki Adaş Saz Şairi / Ercişli Emrah-Erzurumlu Emrah, Türk Folkloru, S 11, Haziran 1980. S 12, Temmuz 1980.
Koşar, Selahattin; “Dünden Bugüne Erciş, 2008.
Köprülü, Fuad; Edebiyat Araştırmaları 1, 2004.
Poyrazoğlu, Ahmet; Ercişli Âşık Emrah Deyişleri
Sakaoğlu, Saim; Ercişli Emrah, 1987.
Saraçoğlu, Ali; Ercişli Emrah, 1999.
TDEA, C 3.
Yalın, Ali Rıza; Ercişli Emrah Derlemesi
http://ercisli.net/ercis/modules.php?name=Kose_Yazilar&op=viewarticle&artid=274
http://ercisli.net/ercis/modules.php?name=Kose_Yazilar&op=viewarticle&artid=10
<http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=1340>
<http://www.turkuler.com/ozan/ercisliemrah.asp>

VURMADIM MI DİYORSUN?

Mecnun sanıp da seni Leyla'n olduğum günler,
“Gözlerinde huzura ermedim” mi diyorsun?
Allah şahidim olsun bizimleydi dört mevsim
Verdiğin sözler için “vermedim” mi diyorsun?

Ne çabuk unutuldu nârımda yanardın ya,
Ne çabuk kurutuldu yarımda kanardın ya,
Adımı dua gibi her vakit anardın ya!
Bakmaya doyamazdın “görmedim” mi diyorsun?

Her sözümde bir mana arayıp kurgulardın.
Yüreğinden dökülen sevdanı vurgulardın.
Defalarca diz çöküp sevgimi sorgulardın.
Şimdi geçip karşıma “sormadım” mı diyorsun?

Hani nazlı gülündüm, koklasan solacaktım.
Hani saran kollarda bir ömür kalacaktım.
Çağlayan pınar gibi dünyana dolacaktım.
Şimdi “böyle bir hayal kurmadım” mı diyorsun?

Peki, neydi o zaman, sen neyin peşindeydin?
Ruhumu kül eyleyen zulmün ateşindeydin.
Umudumu hapseden vuslat güneşindeydin.
“Yalancıyım, sözümde durmadım” mı diyorsun?

Yaşayan bir ölüsün benim gibi bak, sen de.
İnanır mıyım artık ister miyim gelsen de.
Yıkılmazdı bu çınar yaşasaydı gölgede.
Vurdun orta yerinden “vurmadım” mı diyorsun.

Şerife ÇINAR

KALBİME DİKKATLE BAK

Kalbime dikkatle bak senden kalan yara var
Gözlerin azap verir düşmeyince gönlüme
Sensizliğe baş eğer can bezdiren yaralar
Beni muhtaç eyledi gücenmeden ölüme
Beni muhtaç eyledi gözlerine gözlerim
Sensizliğe baş eğer isyana giden gönlüm
Gözlerin azap verir acı kokar sözlerim
Kalbime dikkatli bak sen diyor neden gönlüm.
Senden kalan yaralar hasretinle azıyor
Düşmeyince gönlüme vuslat mevsimi cemre
Can bezdiren yaralar gönlüme kan sızıyor
Gücenmeden ölüme rest çektirdin bir ömre
Rest çektirdin bir ömre sensizliğin derdiyle
Gönlüme kan sızıyor ağrıların içinden
Vuslat mevsimi cemre düştü mü cana söyle
Hasretinle azıyor haber gelmezse senden

Hasan ULUSOY

A . Tabiat Olaylarıyla İlgili İnançlar

Türkler, dinî tarihleri içerisinde çok eski dönemlerden itibaren tabiatta bir takım güçlerin bulunduğu inanıyor ve onları kutsallaştırıyorlardı. Tarihî perspektifte bu inançların hangi şartlar ve etkiler çerçevesinde ve ne zaman oluştuğunu kesin biçimde bilemiyoruz. Bu inançlar, tabiatta mevcut dağ, ağaç, su, kaya vb. varlıkların birer ruhunun bulunduğu tasavvur etmekteydi. Hatta bu ruhlar iyilik verenler ve kötülük getirenler şeklinde ikiye ayrılmıştı.

1. Güneş, Ay ve Yıldızlarla İlgili İnanışlar

Hunların Güneş'i ve Ay'ı ululadıklarını Çin kaynaklarından öğreniyoruz. Söz konusu kaynaklarda Hun Tan-hu'sunun her sabah çadırından çıkarak Güneş'i ve geceleri de Ay'ı tazim ettiği bildiriliyor. Hunlardan sonra Orta Asya'da devlet kuran Türk topluluklarında da bu inanç ve uygulamaların devam ettiği anlaşılıyor. Modern etnolojik araştırmalar, Yakutlarda da bu kültürün devam ettiğini gösteriyor. Yakutlar, Güneş'i ve Ay'ı iki kardeş telakki ediyor ve onlara tanrısal güçler izafe ediyorlar. Modern şamanların davullarının çoğunda Güneş'in, Ay'ın ve diğer yıldızların sembollerine rastlanmaktadır. Yakutlarda kötü ruhların Güneş ve Ay ile mücadelede giriştiklerine ve hatta bazen onları karanlık dünyasına hapsedtiklerine, işte Güneş ve Ay tutulmasının bu şekilde meydana geldiğine inanılmaktaydı. Güneş ve Ay'ın yanı sıra yıldızların ve gezegenlerin de eski Türk dininde kutsallaştırıldıkları anlaşılıyor. Hunların bir işe girişmeden önce, yıldızların ve Ay'ın durumuna baktıkları bildiriliyor. Anlaşılan eski Türklerin arasında, çeşitli gök cisimleri arasından Güneş ve Ay'ı takiben en fazla kutsal ve dinî bir anlam ve önem arz eden Venüs yani Zühre/Çoban/Çolpan/sabahyıldızı olmuş, Abakanlı kamların ilahilerinde Solban veya Çoban adeta ilahlaştırılmıştır¹. Araştırma alanımızda Güneş, Ay ve yıldızlarla ilgili çok farklı, canlı inançların ve anlayışların bulunduğu görme imkânımız oldu. Çoban Yıldızı hemen hemen bütün Anadolu'da

1 Ü. Günay-H. Güngör, age, s. 50-51.

kutsal kabul edilir ve onunla ilgili çok farklı inançlar mevcuttur. Gökyüzünde Çoban Yıldızı gören kişinin bahtının açılacağına inanılır.

2. Orman ve Ağaçla İlgili İnanışlar

Geleneksel Türk dini içerisinde, tabiat kuvvetlerine inanç çerçevesinde dağ kültürünün yanı sıra "orman ve ağaç kültürü" de önemli bir yer tutmaktadır. Her halükarda Türklerde kutsal Ötüken Dağı ormanla kaplıdır ve "Ötüken Yıış" (Ötüken ormanı), Göktürkler ve Uygurlarca kutsal bilinmektedir. Beltir ve Sagaylar, Gök-Tanrı'ya dağda kurbanı tanrıya kayın ağacının altında sunuyorlar. Yakutlar karaçama kutsiyet atfediyor; çocuğu olmayan Yakut kadınları onun karşısında dua ediyorlar. Uygur efsanesinde hakanların ağaçtan türedikleri ifade ediliyor². Abdülkadir İnan bir makalesinde Batı Türkistan Müslümanları arasında Şamanizm geleneklerine rastlandığını belirttiğinden sonra, Semerkant yakınlarındaki Çoban Ata Tepesi'nde yapılan törenden sonra herkesin ağaçlara paçavra bağladıklarını bildiriyor³.

Sivas ve çevresindeki Alevî toplulukların ağaçla ilgili çok çeşitli inançları ve adak yerlerinin olduğunu Kutlu Özen'in bu konudaki önemli çalışmasından anlıyoruz⁴. Sivas ve çevre köylerinde olduğu gibi Altinyayla İlçesinde de çok sayıda "çaputlu çalı" olarak bilinen kutsal ağaçlar mevcuttur. Altinyayla ve Kürkçüyurt Köyünün arasında yol kenarındaki "kuşburnu çalısı" da kutsal bilinerek ziyaret edilen ağaçlardan biridir. 15-20 yıl önceleri Beççardak ve Ay Deresi mevkiinde de halk tarafından çaput bağlanan birer kuşburnu çalısı varmış⁵. Yine Doğupınar Köyünün üstünde de o yıllarda bir "çaputlu çalı" olduğu söyleniyor. Fakat o mevkilerde şu an öyle bir ağaç yoktur. Delilyas Kasabasındaki "oca evlik" olarak isimlendirilen bir bahçenin içerisindeki gül ağacının da kutsal olduğuna inanılıyor. Birçok insan çeşitli yerlerden gelerek bu ağacın al-

2 Ü. Günay-H. Güngör, age, s. 54-55.

3 Kutlu Özen, age, s. 17.

4 Kutlu Özen, Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri, Sivas, 1996.

5 Ümmügülüm Uğur, 1897 doğumlu, Altinyaylah, okuryazar değil.

tında uyuduğunda psikolojik sorunlarının çözüldüğüne inanıyor. Fakat bu gül ağacına ziyarete gelen insanlar çaput vb. paçavralar bağlamıyorlar. Sadece burasını ziyaret etmekle yetinmiyorlar. Ayrıca buraya “kadının bostan” da deniliyor⁶. Birçok kişi burada iyi kişilerin yattığına inanıyor. Halk arasında burada bir evliyanın yattığına inanılıyor. Serinyayla Köyünün girişindeki “çörtük ağacı” da kutsal kabul edilen bir ağaçtır. Bu alıç ağacının her tarafında paçavralar vardır. Orada yaşayanlardan öğrendiğimize göre evlenmek isteyen genç kızlar, çocuk sahibi olmak isteyen genç kadınlar, askerde oğlu olan analar, kavuşma arzusu içerisinde olan sevdalı gençler, önemli bir sınavı olan insanlar, çeşitli ağrıları olan yaşlı kadınlar vb. her türlü dilekleri ve istekleri için bu ağacı ziyaret ederek dilek tutup bir parça çaput parçası bağlıyor ve dua ediyorlar. Dikkat çekici olan diğer bir nokta da otuz kırk yıl öncesine kadar Altınyayla ve çevresinde alıç, kuşburnu, gül vb. birçok ağaç ziyaret edilerek dilek dileniyor, bazılarında horoz kurban ediliyor iken bugün çaputlu çalı sayısı yok denilecek kadar azalmıştır. Yani kutsal ağaç motifi çok güçlü iken bugün hemen hemen yok olmaya yüz tutmuştur.

3. Ateşle İlgili İnanışlar

Ateş, çeşitli dinlerde kutsallaştırılan, manevi temizleme veya ceza unsuru kabul edilen ve sembolik anlatımlar için kullanılan bir kavramdır. Türkler önceleri ateş için “od/ot” kelimesini kullanıyorlardı. Ancak sonraları Soğdların ve tacirlerin etkisiyle Farsça “atış-ateş” sözcüğünü kullanmaya başladılar⁷. Türkler, öteden beri ateşe saygı gösteriyor, onda kutsal ve temizleyici bir güç görüyorlardı. Altaylar ve Yakutlar ateşteki bu kutsal ve temizleyici güç ya da ruha “ot izi” (ateş sahibi) adını veriyorlar. Başkurtlar ve Kazaklarda, hastaları kötü ruhlardan temizlemek amacıyla yapılan “alaslama” uygulamasıyla hasta, ateşin etrafında döndürülüyor, ateşe kutsayıcı ve temizleyici bir önem atfediliyordu. Ateş yoluyla temizlenmenin, böylece ateşe kutsal, temizleyici bir anlam ve önem atfetmenin tipik bir örneğini de yine Türkler arasında oldukça yaygın olan, hastaları, evleri, ölüleri “tütsüleme” uygulama-

6 Halis Yıldız, Delilyas, 1985 doğumlu, lise mezunu.
7 Harun Güngör, Türk Bodun Bilimi Araştırmaları, Kayseri, 1998, s. 329.

masında bulmaktayız⁸. Öte yandan, Türklerde ateş kültürünün “aile ocağı kültürü” ile yakından alakalı bulunuşu da kayda değerdir. Aile ocağı kültürü ise çok büyük ihtimalle, “atalar kültürü” ile alakalıdır. Kırgız-Kazaklarda aile ocağına ve müşterek atayı temsil eden çadıra saygı, bu inancın bir devamı olsa gerektir. Gerek şaman dualarında gerekse Müslüman Türklerin arasında ve mesela Anadolu’da, aile ocağına saygı anlayışı da bu inançla uzaktan da olsa bağlantılı olmalıdır⁹.

Araştırma alanımızda gördüğümüz en ilgi çekici şeylerden biri de Yassıpınar mezarlığında üzerine camekân kabin yapılmış bir mezarın içerisinde sabah akşam her zaman ışık yanmasıydı. Almanya’da işçi olarak çalışan biri, yaz tatiline geldiğinde genç yaşta yanlışlıkla küçük çocuğu tarafından vurularak öldürülmüş, onun eşi de mezarını bu şekilde yaptırarak içine seyyar bir lamba taktırmış ve lambanın sürekli yanmasını istemiş. Bu olayın nedeni kabrinde ateş yanan kişinin ahret hesabının daha kolay olacağı inancıdır. Bu çevrede ölen kişinin odasının ışığının da üç gün hiç söndürülmeyeceğine inanılıyor. Bütün Anadolu’da olduğu gibi, Altınyayla ve çevresinde de eski Türk inançlarına bağlı olarak ocak inancı ve ateşin kutsallığı canlılığını koruyor. Ateşe bevl etmek, tükürmek, ateşin içerisine pislik atmak günah olarak kabul ediliyor. Ocak inancı kendini daha güçlü hissettirmektedir. Alevî inancına göre iki kadınla evlenmek hoş görülmediği hâlde sadece çocuğu olmayan şahıslar ikinci kez evlenebilirler. Hatta çocuğu olmayan kadına hoş bakılmaz ve uğursuz, ocak yıkan gözüyle bakılır. Bir insanın hiç çocuğu yoksa onun çok bahtsız olduğuna inanılır ve ona ocağı sönmüş kişi gözüyle bakılır.

4. Suyla İlgili İnanışlar

Yer-su teriminde de ifade edildiği üzere, geleneksel Türk dininde su da önemli bir mahiyete bürünmüş; bu çerçevede su kaynağı, pınar, ırmak ve göl gibi suyla alakalı oluşumlar kutsiyet kazanmıştır. Böylece su Türk din tarihi içerisinde karşımıza her şeyden önce temizlik ve safiyet sembolü olarak çıkmaktadır. Orta Asya Türklerinde, Oğuzlarda, Si-

8 Ünver Günay- Harun Güngör, age, s. 55.

9 Ünver Günay-Harun Güngör, age, s. 56.

birya ve Altayların Türk topluluklarında suyu, ona tükürerek veya abdest bozarak kirletmek yasaktır. Türkler, eskiden ateş gibi suyun da “izi”sinin, yani sahibinin veya ruhunun bulunduğuna inanmışlardır¹⁰. Türk inanç tarihine baktığımız zaman, su kültürünün varlığını Göktürklerden itibaren Kimeklerde (su Kimeklerin tanrısıdır), Bulgarlarda ve Oğuzlarda görmek mümkündür. Altayların inanışlarına göre “yer-su” ruhları insanların yaşadığı muhitlerde yaşarlar. Kimekler İtiş Irmağını kutsal sayarlar¹¹. Her halükârda Türklerde ateş gibi suya da kutsal bir anlam atfedilmiş, böylece bir kısım sular Türk din tarihinde “ıduk” sayılmışlardır. Eski Türklerin çeşitli ırmakları ve su yataklarını kutsal saydıklarına dair birçok rivayet mevcuttur. Hatta bu kutsal mekânlarda kurban keserek çeşitli isteklerde buldukları da rivayet ediliyor. Birçok Türk topluluğunun asırlar önce Anadolu’ya göç etmelerine rağmen halen bu inançlarını yaşattıkları gözlenmiştir.

Altınyayla çevresinde de herhangi bir ırmağa veya su birikintisine abdest bozmak, tükürmek, hayvan leşi atmak, suyu kirletecek bir şey atmak günah olarak kabul edilmektedir. Özellikle hayvanların otlatıldığı boş arazilerde, dağlık mevkilerde suyunun şifalı olduğuna inanılan “göze” adı verilen küçük su kaynakları mevcuttur. Altınyayla’nın Beşçardak mevkiinde bulunan “uyuz pınarı” kutsal ve şifalı olarak biliniyor. Tıbbi imkânların pek gelişmediği zamanlarda 20-30 yıl öncesine kadar cilt hastalıklarına yakalanan birçok insan burasını ziyaret ederek bu çeşmenin suyunda yıkanyormuş. Özellikle halk arasında *ekzema*, *derma*, *alaca* olarak bilinen cilt hastalıklarına bu suyun iyi geldiğini söyleyenler vardır. Günümüzde de bu sulardan faydalanan insanlar olduğunu duyuyoruz. Altınyayla ile Sivas arasında Patır Köyüne yakın bir mevkide “kokmuş su” denilen çeşme, birçok hastalığa şifa olarak biliniyor. Özellikle böbrek hastaları il dışından da gelerek burayı ziyaret ediyor ve bu sudan götürüp sabah, akşam içiyor. Kürkçüyurt Köyündeki Şeker Pınarı suyunun da birçok hastalığa şifa olduğu iddia ediliyor.

10 Ünver Günay-Harun Güngör, age, s. 57.

11 Abdulkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler, Ankara, 1987,I, s. 491.

5. Yağmur Duası ve Yağmur Yağdırma İnancı

Türk hayatında su ve yağmur, hayatın ve bereketin kaynağıdır. Bu yüzden su, mukaddesler arasında kabul edilir. Bunun bir ifadesi de onun bugün de Türk hayatında “rahmet” olarak anılmasıdır. Eskiden yağmur yağmadığı zamanlarda, *kam* adı verilen kimseler “yada taşı” adı verilen bir taş vasıtasıyla istedikleri zaman yağmur yağdırırlar, bulutları hareket ettirirler ve gökten kar sağarlarmış. Bu inanç, Türkler arasında son derece yaygın bir biçimde günümüze kadar yaşamıştır¹².

Bütün Anadolu’da su ve yağmurun ayrı bir kutsiyeti vardır. Suyun insan hayatındaki önemli yerini düşündüğümüz zaman bu kutsallığın önemini anlıyoruz. Anadolu’nun hemen her yerinde gerek İslam inancından gerekse eski Türk inançlarından kaynaklanan “yağmur duası” yapılmaktadır. Çünkü Anadolu’da hayat, toprağa ve suya bağlı olduğu için “yağmur” hem insanlar hem de hayvanlar için hayati önem taşımaktadır. Anadolu’da yağmurun bol yağması demek bolluk ve bereket demektir. Yağmurun az yağması da kıtlık ve sıkıntı demektir. Bu nedenle Anadolu insanı eski Türklerde olduğu gibi yağmur yağmadığı ya da geç yağdığı zaman hemen köyün ya da çevrenin en yaşlı ve saygın insanlarıyla yağmur duasına çıkar.

Gözlemlediğimiz kadarıyla Altınyayla ve çevresinde yağmur duası çok yaygındır. Hatta yağmur yağmadığı veya az yağdığı zaman bunun nedenini toplumdaki ahlakî yozlaşma ve özellikle zinanın bol olduğuna yorarlar. Şahsen ben yaşlılardan yağmur yağmadığı zaman “*Ne olacak yıl azdı, kul azdı. Kul azmazsa Allah bu belayı vermezdi*” cümlesini çok duydum. Bir yıl yağmur yağmazsa köyün ileri gelenleri hemen bir toplantı yaparlar. Bu toplantıda, ne kadar yani kaç tane kurban kesileceğine ve nerede yağmur duasına çıkılacağına karar verirler. Köydeki fakirler hariç hemen herkes gücü nispetinde para verir. Daha sonra bu parayla iki ya da üç büyük baş hayvan alınır. Bazıları da tek başına koyun, keçi vb. küçükbaş hayvan bağışında bulunur. Öncelikle bu kurbanlar caminin avlusunda topluca tekbir sesleri arasında kesilir. Bu kurbanların eti önce fakirler ol-

12 Yaşar Kalafat, age, s. 113.

mak üzere bütün köylüye dağıtılır. Daha sonra köy halkı topluca yağmur duasına çıkar. Yediden yetmiş yediye hemen herkes yağmur duası için toplanır. Yağmur duasında çocukların çok önemli yeri vardır. Bu nedenle yağmur duasına mümkün olduğu kadar çok çocuk götürülür. Özellikle çocuklar ve yaşlılar götürülür. Bu kişilerin dualarının Allah tarafından geri çevrilmeyeceğine inanılır. Altınyayla yöresinde yağmur duası için özellikle Güzeloğlan Köyündeki “Kusuri Baba” yaturına gidilir. Yağmur duası için Kusuri'nin çok etkili olduğuna inanılır. Yassıpınar Köyünde “Yağmur Dede” olarak bilinen bir düşek vardır. Bazen Altınyaylalılar da burada yağmur duasına çıkıyormuş önceleri. Kürkçüyurt Köyünde “Saçlı Baba” ve “Kara Ziyaret” tepesine çıkılıyor. Tahyurt köyünde “Kara Tonus” ya da “H. Said Efendi”nin kabri ziyaret ediliyor. Yağmur duasına bütün köylüler birlikte çıkarlar, köy imamı bir adım öne geçerek yağmur duasını okur, orada bulunan herkes ellerini ters çevirir ve imamın okuduğu duaya “âmin” derler. Bazen yağmur duası yapılırken çobanlar koyun sürülerini bir tepenin başına toplayarak onların birbirine karışıp meleşmelerini sağlar, bunun rahmeti celb edeceğine inanılır.

Anadolu'da yağmur duasından önce köydeki çocukların topluca ev ev gezerek “yağ yağ yağmur” yapmaları da ilginç bir inanç ve uygulama olarak gözüküyor. Yağmur duası yapılacak olan köydeki çocuklar, duaya çıkılmadan önce evleri grup grup dolaşırlar. Çocuklar vardıkları her evden bulgur, yağ, şeker vb. gibi gıdalar alırlar. Daha sonra bu topladıkları gıdaları bir evde toplanarak yemek yapar ve yerler. Çocuklar evlerin önüne varınca yüksek sesle şu dörtlüğü okurlar:

*Yağ yağ yağmur
Teknede hamur
Ver Allah'ım ver
Bir sürü yağmur*

Bu çocuklar toplamaya çıkmadan önce “çömçe gelin” yaparlar. Bir sırığın ortasına süpürgeyi geçirirler ve onun başına bir yazma bağlarlar. Buna “çömçe gelin”, “çemçe gelin” de derler. Bu bebek şeklindeki gelini ev ev dolaştırırlar. Hemen her ev bunları karşılar, bir şeyler verir ve süpürgeyi yapı-

lan bebeği ıslatırlar ya da çocukların arkasından su dökerler. Bu çocukları boş göndermeyi uğursuzluk olarak kabul edip yağmur yağmayacağına inanılır. Ayrıca yağmur duasından sonra yağmur yağarsa köy halkı çok büyük bir sevinç duyar.

Altınyayla ve yöresinde “nisan yağmurunun” ayrı bir kutsallığı vardır. Nisan yağmuru halk arasında bolluk ve bereketin simgesidir. Nisanda yağmur yağmadığı zaman kıtlığın boyutlarının çok şiddetli olacağına inanılır. İlk nisan yağmuru yağmaya başlayınca herkes damının başına ağız geniş bir leğen koyar ve bu leğenin içerisine nisan yağmurunun birikmesi sağlanır. Daha sonra bu biriken yağmur suyunun şifa olduğuna inanıldığı için bu saklanır. Nisan yağmurunun suyuyla yemek yapılır, şifa olsun diye zayıf çocuklar yıkanır, nisan yağmurunun suyundan yoğurt mayası ve kursak mayası kurulus, yiyeceklerin üzerine serpilir. Nisan yağmurunun suyu saklanarak içerisine bazı dualar okunur bolluk getirmesi için çorak topraklara serpilir. Nisan yağmuru ile boy abdesti alınır.

B. Cin ve Şeytanla İlgili İnanışlar

“Cin” ismi “cenne” kelimesinden gelir. Cenne; örttü, gizledi, gölgeledi demektir. Kelimenin aslı, bir şeyi histen gizlemek anlamındadır. Nitekim toprağı örtülmüş bağ ve bahçeye aynı kökten gelen “cennet” adı verilir. “Cenin” ana rahminde saklı kalan çocuk, “cenan” göğüs içinde gizlenen kalp, “cünûn” nefis ile akıl arasında perde olan delilik anlamına gelir. Bu kelimelerin hepsinde histen gizlemek manası vardır. Yüce Allah'ın yaratmış olduğu, gözle görülmeyen bir kısım gizli yaratıkları vardır ki onlara “cin” adı verilir. Şeytan da cin taifesindedir. Şeytan kelimesi, azgınlıkta şer ve kötülükte emsalsiz olan, anlamına gelir. Bu esasa göre kötü ruhla alakası olan, görülen ve görülmeyen her kötü ve haktan uzak şeylere “şeytan” ismi verilir¹³.

Cin ve şeytan konusunda bu kısa kitabı bilgileri verdikten sonra Altınyayla ve çevresinde bu konuyla ilgili halk inanışlarını vermek istiyoruz. Altınyayla ve çevresinde cin ve şeytan kelimesinin yerine “cin, mekir, ecinni, hannes, karakuru” vb. kelimeler de kullanılmaktadır. Cinlerin gözle gö-

¹³ Ali Arslan Aydın, İslam'da İman ve Esasları, İst. 1990, s. 152-153.

rülmeyen sırlı varlıklar olduğuna, ateşten yaratıldığına, imanlısının olabileceği gibi inançsızlarının da olabileceğine inanılır. Aynı zamanda cinler gözle görülmezler fakat değişik canlıların kılığına girerler. Özellikle siyah kedi, siyah köpek, keçi, camız, yılan ve baykuş gibi hayvanların kılığına çok girerler. Bazen insan kılığına girdikleri de olur. Cinler, bazı kimselere onun düşmanı kimse onun kılığında görünürler. Cinler, insanlar gibi toplu olarak hareket ederler. Özellikle çok büyük kalabalıklar hâlinde davullu zurnalı düğünler yaparlar. Cinler hemen her yerde bulunabilirler fakat genellikle buldukları yerler şuralardır: “Mezarlıklar, ahırlar, yıkık harabeler, ören yerleri, samanlıklar, çöplükler, küllükler, ıssız yerler, mağaralar, eşik altları, tuvalet ve banyolar.” Cinler özellikle köyün dışındaki büyük ıssız ağaçlarda yaşarlar. Altınyayla ve çevresinde gece karanlığında kapının önüne sıcak su dökmek hoş karşılanmaz çünkü eşikler cinlerin meskenidir. Ola ki o anda cinler orada bulunabilir. Bu nedenle biri gece karanlığında eşiğe sıcak su dökceği zaman “bismillah” demezse cinler onu çarpabilir. Cinlerin yiyecekleri çöp yığınlarıdır. Cinler çöplüklerdeki soğan kabuğu, ekme kırıntıları, meyve artıkları vb. şeylerle beslenirler.

Altınyayla ve çevresinde cin ve şeytanın aynı şey olduğuna inanılır. Hatta “al karısının” da cinlerden bir sınıf olduğuna inanılır. Halk arasında “gonculus çökmesi” diye bilinen ve cinlerin yaptığına inanılan ilginç bir inanış vardır. Birçok kimse kendine gonculus çöktüğünü iddia ediyor. Bu varlığın çok büyük bir cüssesinin olduğuna inanılıyor. Kendine gonculus çöken kimse konuşmak ister fakat konuşamaz, bağırarak ister bağırılmaz, hareket etmek ister hareket edemez. Daha sonra ter su içinde kalmış olarak uyanır. İnanca göre gonculusun avucunun içerisi deliktir. Üzerine çöktüğü kişi bu delikten nefes alır fakat bir türlü bağırılmaz. Yanında birileri varsa onlar ayaktırırlar.

İhtilam olmaya da halk arasında “şeytan atlaması” derler. İhtilam olmanın şeytanın bir işi olduğuna inanılır.

Cinler insanları çarpabilirler. Bazı insanların aniden ağzıları eğilir. Yüzleri büzülür, dili tutulur. Konuşmakta güçlük çekmeye ve titremeye başlar.

Bu kimseleri büyük ihtimalle cin çarpmıştır.

Halk arasından cin çarpmasından korunmak için farklı uygulamalar vardır. En önemli şey dua okumaktır. Bir kimse cinlerin çok sık bulunduğu yerlerden geçiyorsa ilk önce besmele çekerek başta felak, nas, fatiha ve ayete'l-kürsi olmak üzere Kur'an'dan bildiği sureleri okumalıdır. Kesinlikle korkmamalıdır. Çünkü cinler korkan kişilere daha çok tebelleş olurlar. Cin çarpan kimseler daha sonra hocalara götürülerek kendilerine muska alınır.

C. Nazarla İlgili İnanışlar

Nazar, göz ve bakmak kelimesinden türetilmiş bir kelimedir. Arapça'da *bakmak* demek olan *nazar* kelimesi Anadolu Müslümanlarında farklı bir anlam ve içerik kazanmıştır. Halk arasında daha çok “göz değmesi”, “göze gelmek”, “nazara gelmek”, “pis nefse gelmek” vb. terimlerle ifade edilen nazar inancı ve anlayışı yöreden yöreye çok çeşitli anlamlar, içerikler kazanmıştır. Halk arasında nazara gelen insana çok tehlikeli bir şey olacağı ve önemli bir şeyini kaybedeceği anlayışı hâkimdir. Anadolu'da nazara gelmek adeta halk arasında büyük bir fobi, korku hâlini almıştır. Nazarı önlemek için okutulmuş su testilerinden, mavi nazarlıklara kadar birçok önlem icat edilmiştir. Her bölgede, nazara gelen insanı korumak ve onu nazardan kurtarmak için çok farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Altınyayla'da da nazar konusunda çok çeşitli uygulamalar mevcuttur. “Nazar dip diri insanı bir anda öldürür”, “nazar hiç hastalığı olmayan hayvanı cansız sızdırır”, “nazarı değen insan şarapnel parçası gibi insanı vurur”, “nazar değen çocuk daha iflah olmaz” vb. halk arasında nazar ile ilgili birçok inanç mevcuttur. Altınyayla ve çevresinde nazarı değen insanlara sabah kalkınca ilk önce yüksek dağ ve tepelere bakması tavsiye edilir. Halk inanışına göre bu insanlar ilk önce dağa bakarsa gözündeki nazar etkisi dağa geçermiş, böylece insanlar da o kişinin nazarından korunmuş olur.

1. Nelere Nazar Değer?

- Güzel ve sevimli çocuklara
- Zeki ve çalışkan gençlere
- Güzel, zarif ve becerikli genç kızlara
- Dışarıdan mutlu görünen evli çiftlere

- d) Besili koyunlara ve sığırlara
- e) İyi ekine, pancara ve korungalara
- f) Babadan kalma olmayıp da sonradan çok fazla mal kazananlara
- g) Çocuklarının hepsi de yüksek okul ve fakülte okuyanlara¹⁴ nazar değer.

2. Kimlerin Nazarı Değer?

- a) İnsanlara karşı, iyi mallara ve tarlalara karşı içini çekenlerin
- b) Gök gözlü ve yeşil gözlü olanların
- c) Çakır gözlü ve kırmızı gözlü olanların
- ç) Karnı tok olduğu hâlde aç gözlü olanların
- d) Nefsinin arzularına sahip olamayanların¹⁵

3. Kullanılan Belli Başlı Nazarlıklar ve Nazardan Korunma Yolları

a) Nazarı değer insanlarla karşılaşınca genellikle herkes Felak ve Nas surelerini yüzüne okur. Hatta nazarı değer kişiyi görünce “Allah nazarından saklasın denilir”, “şeytana lanet” denilir. Nazarı değene karşı nazar ayetleri okunur.

b) Nazar değmesin, diye çocuklara mavi boncuk takılır. Üzerlerine delikli taş ve mavi çaput parçası dikilir. Verimli bahçelere ve ağaçlara öküz kellesi takılır.

c) Bir deste aşkar otu kurusu kapı arkasına asılır. Bazen bu ottan bir parça yakılarak dumanı etrafa savrulur. Aşkar yakılarak ateşinin içerisine bir miktar tuz atılır. Altınyayla ve çevresinde *üzerlik* otuna aşkar denir. Üzerlikten yapılan nazarlıklar hemen her evde vardır. Üzerlik tohumundan yapılan nazarlıklar genellikle üçgen şeklinde yapılır ve tohumların üzerine eski çaput parçaları dikilerek rengârenk bir şekil verilir.

ç) Kurşun eritilerek suyun içine damlatılır. Bu kurşun parçalarının nazarı değer kişinin gözüne değdiğine inanılır. Eritilerek soğuk suyun içerisine dökülen kurşun parçalarının oluşturduğu şekillerin her birine ayrı birer anlam verilir.

d) Nazar değenlere hocaya okutturulan su içirilir, tuz verilir. Hocaya yazdırılan muskalar nazar değdiğine inanılan kişinin elbiselerine dikilir.

¹⁴ Hüsnü Mermer, Altınyayla, 1938 doğumlu, okuryazar değil.

¹⁵ Salimet Altunbulak, Altınyayla, 1912 doğumlu, okuryazar değil.

e) Yedi adet çörek otu, bir bez parçasına sarılarak çocuğun elbisesine dikilir. Bir arabada kıymetli bir mal varsa onun içine bir miktar çörek otu konur¹⁶.

f) Nazar değen kişi için ısıtılmış bir kazan suyun içerisine kurutulmuş kurban gözü konulur ve bu su ile üç kez yıkanır.

Ç. Avcılıkla İlgili İnanışlar ve Âdetler

Avlanmak hemen hemen her toplumda vardır. Türk toplumunda da günümüzde pek revaçta olmasa da yapılmaktadır. Tarihte birçok toplumun avcılıkla hayatını kazandığı bilinmektedir. Toplumlar ilkel çağlarda hayatlarını idame ettirebilmek için avlanmak zorundaydı¹⁷. İnsanlığın ilerlemesi, geçimini çok farklı ve zengin yollardan sağlamasına rağmen insanlar avcılıktan vazgeçmemiştir. Günümüzde de avcılık yapıyor fakat eskisi kadar çok yaygın değildir. En azından balıkçılar hariç hiçbir topluluk geçimini tamamen avcılıktan sağlamıyor. İnsanlar asırlardır avcılık yaptıkları için hemen her toplumda avcılıkla ilgili çok farklı inançlar, âdetler ve gelenekler oluşmuştur. Anadolu’da yaşayan Türk toplulukları da başta İslam dini ve Türk örfüne ve ananelerine uygun avlanma tarzları geliştirmişlerdir. İslam dini av yapmayı gıda temini, spor ve eğlence vasıtalarından biri olduğu için bazı şartlarla helâl kılmıştır¹⁸. Avcılık herkesin yapabileceği bir iş olmakla beraber kanaatimizce bir meslek ve özel ilgi işidir. Avcılıkla ilgili teorik bu bilgileri verdikten sonra araştırma alanımız olan Altınyayla İlçesinde avla ilgili inançlara ve âdetlere bakalım:

Her yerde olduğu gibi Altınyayla yöresinde de avcı sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Altınyayla’da avla ilgili “avcılar kulübü” gibi örgütlü faaliyetler bulunmamaktadır. Fakat yine de zaman zaman avlananlar vardır. Gözlemlediğimiz kadarıyla Altınyayla merkezde bir olmak üzere hemen her köyde bir ya da iki aile avcılıkla ilgilenmektedir. Avcılıkla ilgili çok yaygın bir söz halk arsında dolaşmaktadır: “*Av mübah o da gabi gabi*” yani av helal ama ara sıra yapmak kaydıyla denilmektedir. Avlanan kişilerle

¹⁶ Naciye Coşkun, Altınyayla, 1943 doğumlu, okuryazar değil

¹⁷ Günter Kehr, Din Sosyolojisi, (Çev: M.E. Köktaş-A.

Topçuoğlu), Ankara, 1996, s.73.

¹⁸ Hayreddin Karaman, Helâller ve Haramlar, İst. 2001, s. 42-43.

konuştuğumuzda hemen herkes avın helal olduğunu fakat katliam yaparcasına hayvanların soyunu tüketecek av yapılmasının hoş olmadığını söylüyor. Yani av yapmanın da bir ahlakının olması gerektiğine inanılıyor. Zamanla bir çeşit av ahlakı oluştuğu anlaşılıyor. Altınyayla'nın yerleşik sülalelerinden ve avcı ailelerinden biri olan Hacımüstiklardan Hamza'nın oğlu Mehmet Çil avcılıkla ilgili şunları söylüyor:

“Ben avcı bir aileden geliyorum. Kendim de küçük yaşlardan bu yana av yaparım. Fakat avın da bazı kuralları vardır. Av, eti için yapılmaz. Bir hayvan, eti için vurulmaz ve her gün sürekli av yapılmaz. Meşhur bir söz vardır: ‘Av mübah o da gahi gab’ yani zaman zaman av yapılır. Sürekli av yapılmaz anlamına geliyor. Hayvanların çiftleşme zamanı ve yavrulama mevsiminde kesinlikle av yapmam. Av, kış aylarında hayvanlar yavrudan çıkınca yapılır. Yerine göre üç ya da beş tavşan vurduğum oldu fakat ben hiçbir zaman uyuyan tavşana kurşun atmadım. Önce kaldırım. Daha sonra hayvan kaçarken nasipte varsa vururum. Kesinlikle projektör avı yapmam. Avcılıkta, hayvan neslini tüketen zehir gibi maddeler kullanmam. Ava çıkarırken niyetlenerek besmele çekerim ve av yapmaya başlarım ve avladığım hayvanın etini mümkün merteye dağıtırım.”

1. Altınyayla Yöresinde Avlanan Hayvanlar

Altınyayla yöresinde kara avcılığı yaygın olmakla beraber son zamanlarda su avcılığı da gittikçe yaygınlaşmaktadır. Kara avcılığı eskiden av tazısı ile yapılırken günümüzde tamamen tüfek ile yapılmaya başlanmıştır. Av tazılarının nesli de tükenmek üzeredir. Kara avcılığında genellikle avlanan hayvanlar şunlardır:

- Kuş türünden ördek, dağ kazı, bağırtlak, keklik. Bahar mevsimi hariç yani yumurta ve yavru zamanı hariç her zaman avlanabilir. Özellikle kınalı keklik nesli tükendiği için son zamanlarda avlanmamaya çalışılır.

- Bildircin. Ağustos ve eylül aylarında yani ekinler biçildikten sonra avlanmaya başlanır.

- Eskiden çok bol olmasına rağmen günümüzde hemen hiç görülmeyen toy avı tohum ekilme zamanı yani ekim, kasım aylarında yapılır. Toy yaklaşık 15-18 kg ağırlığında, deve kuşuna benzer çok büyük bir av hayvanıdır. Fakat 1990'lı yıllardan bu

yana Tonus yöresinde toyu gören olmamıştır. Bunun nedenini avcılar buğdayların ekilirken ilaçlanmasına bağlıyorlar.

- Sakar tavuk (Kara meke), sığırcık, angut, yaban güvercini. Hemen her mevsimde avlanır¹⁹.

- Tavşan. İlkbahar mevsimi hariç her mevsimde avlanır. Özellikle kış aylarında avlanır.

- Kartal, doğan, şahin, leylek, turna bolca bulunmasına rağmen avlanmazlar.

- Kurt, çakal, tilki, porsuk, sansar vb. yırtıcı hayvanlar. Bunlar da zaman zaman avlanırlar.

Altınyayla yöresinde kara avcılığının yanı sıra su avcılığı da çok sınırlı yapılmaktadır. Altınyayla ve çevresinde beş gölet yapılmıştır. Bu göletlere devlet tarafından özellikle sazan balığı atılmıştır. Balık avcılığı bu göletlerde ve ırmaklarda yapılmaktadır. Genellikle sazan olmak üzere yayın, kaya balığı bazen de alabalık avlanmaktadır.

2. Altınyayla Yöresinde Avla İlgili İnançlar

Herhangi bir avcı ile karşılaşırsa selam verir ve “rasgele” denilir fakat avcının önü geçilmez, çünkü avcının önünü biri keserse onun nasibi kesilir. Yani uğursuz sayılır.

Yörede, turna kesinlikle avlanmaz. Bunun değişik sebepleri vardır. En önemli inançlardan birine göre turnanın sesi Hz. Ali'nin sesine benzediği için avlanmayacağı inancıdır²⁰.

Altınyayla yöresinde leylek avı da yapılmaz. Bu da günah olarak kabul edilir. Halk arasında leyleklerin topluca Kabe'yi ziyaret ettiklerine ve hacı olduklarına inanılıyor. Halk arasında “hacı leylek” terimi yaygın olarak kullanılmaktadır. Hatta birçok kişi leylekler için evinin önüne özel yuva yapar ve leylekleri misafir ederek sevap kazandığına inanır.

Cuma günü ve dinî bayram günlerinde ava gidilmez. Çünkü günahtır.

Mümkün olduğu kadar av hayvanının avcının önünden kaçması sağlanır. Çünkü sevaptır. Hatta yöredeki avcılar şöyle bir efsane anlatıyorlar: “Peygamberimiz ava kışın giderken siyah taziyle gidermiş, kar olmadığı zamanlarda da beyaz taziyle gidermiş ki av hayvanı taziyi fark etsin de kaçsın”

¹⁹ Şinasi Çil, Altınyayla, 1949 doğumlu, ortaokul mezunu.

²⁰ Mehmet Çil, Altınyayla, 1944 doğumlu, ortaokul mezunu.

diye. Yani mümkün mertebe av hayvanın kaçması sağlanır.

Mehmet Çil, babasının bir uygulamasına şahit olduğunu anlatıyor. Bir seferinde tazıya nazar değmiş, daha sonra sahibi bir iğde ağacından uzunca bir dal kopararak iğde dalına üç ihlas bir fatiha okumuş ve av tazısındaki nazar gitmiş, tazı eskiden olduğu gibi iyi av yakalamaya başlamış.

Altınyayla yöresindeki ilginç inançlardan biri de tilkinin avlanmayacağına dairdir. Avcılar zaman zaman tilki avlasalar da çoğu zaman tilkiyi avlamazlar. Bunun nedenine gelince birincisi tilki, tarla faresi ve yılan vb. zararlı hayvanlarını yiyerek tarlaları korur. İkincisi de tilki ezan okunurken iki ayağının üzerine dikilerek ezan bitene kadar öylece dinler. Avcı Şinasi Çil'in anlattığına göre bir seferinde birkaç arkadaşı avda üç tane tilki vurmuşlar. Tilki leşinin yanına vardıklarında görmüşler ki her seferinde tilki kibleye yönelerek ölmüş. Bu nedenle bundan sonra kendisi tilki avlamamaya karar vermiş.

Altınyayla'nın Alevi-Bektaşî inançlarına mensup köylerinde avcılık yapanlar hemen hemen bütün Türkiye Alevîlerinde bulunan tavşan yeme yasağı nedeniyle tavşanı avlamazlar ve etini yemezler. Bunun nedenini de Alevîlerden konuşma imkânı bulduğumuz hemen herkes farklı şekilde açıklıyor. Tavşan, kediye benzediği için, tavşan kadınlar gibi ay hâli gördüğü için, tavşan Hz. Ali'nin kedisi olduğu için, tavşan pislik yediği için vb. cevaplar aldık. Fakat son yıllarda Alevîlerin de tavşan avladığı ve etini yediği biliniyor. Bazı kişilerin bizzat tavşan avına çıktıklarını Altınyaylalı avcılar söylüyor.

Avla ilgili bir diğer inanç, tavşan suya düşer ve ölürse yenmez, karaya düşerse yenir. Av tazısı tavşanı yakalar da dörtte birinden fazlasını yerse o av yenmez. Uyluğunun birini yerde bırakırsa yenir. Değnek, taş ya da demirle öldürülen hayvan yenilmez. Şayet hemen kesilirse onun eti yenilir.

D. Uğur ve Uğursuzluk İnancı

Altınyayla ve çevresinde bazı günlerin uğurlu olduğuna inanılarak genellikle bu günlerde yeni bir işe başlanır. Bir yolculuğa çıkıldığı zaman karşılaşılan

bazı hayvanlarla karşılaşmanın uğur getireceğine bazı hayvanlarla karşılaşmanın da uğursuzluk getireceğine inanılır. Halk arasında uğur ve uğursuzlukla ilgili ilginç inançlar mevcut olduğunu gördük ve bunları ulaşılabildiğimiz kadarını tespit etmeye çalıştık. Özellikle insanlar, günler ve hayvanlarla ilgili bazı halk inanışlarını veriyoruz:

Gece aynaya bakmak, saç taramak ve tırnak kesmek ömrü kısaltır. Gece sakız çiğnemek ölü eti yemek gibidir. Gece, merdivenin altından geçmek uğursuzluk sayılır. Gece dışarıya kaynar su dökülürken besmele çekilir yoksa insanı cin çarpar. Yine gece bir kimsenin elleri koynunda oturması hoş karşılanmaz, o eve ölüm getireceğine inanılır.

Kesilen tırnak ve soğan kabuğu gece çöpe atılırsa atanı cin çarpar. Kesilen tırnağın orta yere atılması uğursuzluk getirir o kişinin yaşı kesilir. Kesilen tırnak parçası yemeğe düşerse çok kötü bir hastalık ortaya çıkar.

Bir kişinin kulağı ansızın çınlarsa onu muhakkak biri hatırlamıştır. Sağ kulak çınlarsa iyilikle yâdedilmiştir. Yok sol kulak çınlarsa muhakkak biri ona küfretmiştir.

Bir kişinin gözü uzun müddet bir noktaya takılı kalırsa o eve misafir geleceğine inanılır. Çocuk yerde sürünürse yine misafir geleceğine inanılır.

Kadınlar, yetişkin erkeklerin önünden kesinlikle geçmez. On sekiz yaşında da olsa böyledir. Gece kül dökmenin, ayakkabının ters durmasının, kara kazanın kapıda ters durmasının uğursuzluk getireceğine inanılır.

Bir kişinin üzerinde düğme dikmek iyi değildir. O kişinin iftiraya uğramasına sebep olabilir. Saçını akşam kestirenin ömrü kısa olur. Birinin eli kaşınırsa para geleceğine inanılır. Siyah ve yanık ekmeği yiyenin zengin olacağına inanılır. Avuç içi kaşınırsa para geleceğine inanılır.

Çocukların akşamüstü ağlaması uğursuzluk sayılır ve yaşlılar "başımı yiyemin, şimdi birinin başımı yiyecek" derler.

Tırnak çıtlatmak şeytanın tespih çekmesi olarak kabul edilir. Sağ gözün seğirmesi uğurlu, sol gözün seğirmesi uğursuzluk sayılır.

Genellikle salı ve cumartesi günleri uğursuz sayılır. Pazartesi, perşembe ve cuma uğurlu kabul edilir. Herhangi bir işe bu günlerde başlanmaya çalışılır. Uğurlu gelsin, diye kadınlar el işlerine salı ve perşembe günleri başlarlar. Sonu uğurlu gelsin, inancıyla düğünlere genellikle pazartesi veya perşembe günü başlanır.

Ramazan ve Kurban Bayramı arasında düğün yapmanın hayırlı olmayacağı inancıyla Altınyayla ve çevresinde bu tarihlerde hemen hiç düğün yapılmaz.

Cuma akşamı uğurlu sayılır. Cuma akşamı ve bayram arifesi günlerinde yıkanmak uğurlu kabul edilir. Cuma günü tıraş olmak, ev süpürmek, yola çıkmak iyi sayılmaz. Cumartesi ve pazar günleri hiçbir işe başlamamak gerekir.

Bir evin damında baykuş ötmesi uğursuz sayılır ve “sen murat kuşusun” diyerek baykuş taşla değil soğanla kovalanır.

Bir köpek seher vakti iki ayağı üzerine dikilerek bir evin yakınında ulursa o evden bir cenazenin çıkacağına inanılır.

Bir kişi yolculuğa çıktığında ala karga, tilki, keklik, beyaz güvercinle karşılaşırsa uğurlu sayılırken yolculukta yılan, siyah kedi, baykuş ile karşılaşırsa uğursuz sayılır.

Güvercin uğurlu kabul edilir. Ala karga, kartal ve kurt görmek uğurlu sayılır.

Bir kişinin üzerine uğur böceği konar ve daha sonra “uç, uç” deyince uçarsa böcek hangi köyden yana giderse o kişinin o köyden evleneceğine inanılır.

Karpuz kabuğu yiyenin kafası kel olur. Narı dökmeden yiyen cennete girer. Mezarlıkta ve örenlerde biten yemlik ve madımağı yemenin uğurlu olmadığına inanılır.

Gece kül yığının başında gezmek uğursuzluk getirir. Yine gece yıldız saymak ömrü kısaltır. Gece bir yıldız kayarsa birinin o an öldüğüne inanılır. Dolu yağarken evin ilk çocuğu bir dolu tanesini bıçakla keserse yağmurun kesileceğine inanılır.

Gece, çocukların beştaş oynaması uğursuz sayılır. Çocukların gece ağlaması, feryat etmesi iyi görülmez. Gece ıslık çalmak hoş karşılanmaz.

TÜRK

Dağ taş yürür, ordu durur
Bir gün bu yurt köşesinde
Alevlerin gölgesinde
Ateş bayraklar dokunur

Ateş bayraklar dokunur
Bir gün gözyaşları diner
Çağrı Beg'ler geri döner
Benim marşlarım okunur

Benim marşlarım okunur
Kılıç, kalkan, nal sesleri,
Muzaffer er nefesleri
Beste budur, güfte budur!

Beste budur, güfte budur!
Resim, heykel, roman, şiir
Yalnız seninle güzeldir
Seni işlerse şan bulur

Seni işlerse şan bulur
Kâğıt, nakış, yazı, desen
Yaraşır sen ne söyleyen
Şiir seninle var olur

Şiir seninle var olur
Göge yükselir kanadın
Çünkü Türk'tür senin adın
“Tengri tek tengride bolur”

Mehmet Fatih KÖKSAL

HİCRAN KUŞATMASI

Üzülmemek elde mi kalmadı elde iz'an
Nifak nedir bilmeyen saf kalbe düştü isyan!...
Hayatın ritmi bozuk, sevdanın rengi kara
Ne yazık ki bahara aniden düştü hazan!...
Gölgesinde yaşarken kutsanmış anıların
Daha yolun başında belleğe düştü nisyan!...
Sevgiyi yüceltirken riyakâr gönüllerde
Yalanlarla süslenmiş yaşama düştü talan!...
Yanmış motoryağı var dünyanın damarında
Azgın çağın kârına gördük ki düştü ziyan!...
Daha fidanken ölür Filistin'de çocuklar
Zalim hep bahtiyarken anneye düştü figan!...
Kurur yeşil vadiler, akamaz vuslat çeşmesi
Sükûtü'nin bahtına ezelden düştü hicran!...

Hızır İrfan ÖNDER